

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ
ФЕДЬКОВИЧА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

Взаємодія банківських та небанківських установ у платіжній інфраструктурі України

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала:
студентка 4 курсу, групи 472-2
денної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»
Федоряк Інна Віталівна _____
Керівник: доцент кафедри фінансів і кредиту
Олексин Артур Григорович _____

*До захисту допущено на засіданні кафедри
протокол № ____ від ____ червня 2026 р.
Завідувач кафедри фінансів і кредиту

доц. Харабара В.М.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЛАТІЖНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ТА ЇЇ СУБ'ЄКТІВ	5
1.1. Суть платіжної інфраструктури і її роль у фінансовій системі економіки .	5
1.2. Банківські і небанківські установи як ключові учасники платіжного ринку	11
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВЗАЄМОДІЇ БАНКІВСЬКИХ І НЕБАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ У ПЛАТІЖНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ.....	16
2.1. Оцінка діяльності і механізмів взаємодії учасників платіжного ринку України	16
2.2. Аналіз платіжних операцій і тенденцій їх розвитку в платіжній системі України	28
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ У ПЛАТІЖНІЙ ІНФРАСТРУКТУРІ УКРАЇНИ.....	40
3.1. Зарубіжний досвід інтеграції банківських і небанківських фінансових установ у платіжну інфраструктуру	40
3.2. Перспективи розвитку платіжної інфраструктури України в умовах цифровізації	44
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53

ВСТУП

Сучасний етап розвитку фінансової системи характеризується стрімкою цифровізацією, зростанням ролі безготівкових розрахунків та активним впровадженням інноваційних платіжних технологій. У цих умовах платіжна інфраструктура стає не лише технічним середовищем для здійснення фінансових операцій, а й ключовим елементом забезпечення стабільності грошового обігу, ефективності економічних процесів та інтеграції країни у глобальний фінансовий простір. Особливого значення набуває взаємодія банківських і небанківських установ, яка визначає рівень конкуренції, інноваційності і доступності платіжних послуг.

Актуальність теми дослідження зумовлена трансформаційними процесами, що відбуваються на платіжному ринку України, зокрема імплементацією Закону України «Про платіжні послуги», розвитком концепції відкритого банкінгу, розширенням участі небанківських надавачів платіжних послуг, а також зростанням ролі фінтех-компаній. Умови воєнного стану додатково підсилюють значення ефективної платіжної інфраструктури як інструменту забезпечення безперервності фінансових потоків, підтримки економічної активності та фінансової стійкості держави.

Платіжна інфраструктура України формується як складна багаторівнева система, що охоплює інституційні, технологічні, інструментальні та нормативно-правові компоненти. Її ефективність значною мірою залежить від узгодженості дій між банками, небанківськими фінансовими установами, платіжними організаціями, технологічними провайдерами та користувачами. Саме тому дослідження механізмів їх взаємодії є важливим для розуміння сучасних тенденцій розвитку платіжного ринку.

Метою дослідження є комплексний аналіз взаємодії банківських і небанківських установ у платіжній інфраструктурі України, визначення їх ролі у

забезпеченні платіжних операцій, а також виявлення основних тенденцій розвитку платіжного ринку в умовах цифровізації економіки.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: дослідити теоретичні засади функціонування платіжної інфраструктури; охарактеризувати роль банківських і небанківських установ як її ключових учасників; проаналізувати діяльність і механізми взаємодії учасників платіжного ринку України; оцінити динаміку і структуру платіжних операцій; визначити сучасні тенденції розвитку платіжних інструментів і технологій.

Об'єктом дослідження є платіжна інфраструктура України, а предметом – економічні відносини, що виникають у процесі взаємодії банківських і небанківських установ у сфері надання платіжних послуг.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, статистичний аналіз, а також системний підхід, що дозволяє розглядати платіжну інфраструктуру як цілісну систему взаємопов'язаних елементів.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти України, офіційні статистичні дані Національного банку України, аналітичні матеріали, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання для вдосконалення механізмів функціонування платіжної інфраструктури, підвищення ефективності взаємодії її учасників та формування напрямів подальшого розвитку платіжного ринку України.

Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. У висновках узагальнено результати проведеного дослідження, сформульовано основні теоретичні та практичні положення, а також визначено перспективи подальшого розвитку платіжної інфраструктури України та вдосконалення взаємодії її учасників.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЛАТІЖНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ТА ЇЇ СУБ'ЄКТІВ

1.1. Суть платіжної інфраструктури і її роль у фінансовій системі економіки

У сучасних умовах цифровізації економіки і зростання ролі безготівкових розрахунків платіжна інфраструктура перетворюється на одну з ключових основ функціонування фінансової системи держави. Саме через платіжні механізми забезпечується безперервний рух грошових потоків між економічними агентами, що, у свою чергу, визначає рівень ліквідності, швидкість обігу капіталу і ефективність економічних процесів загалом. Відтак платіжна інфраструктура виступає не лише технічним середовищем для здійснення розрахунків, а й важливим інституційним елементом, який формує умови для стабільності фінансової системи.

Економічна суть платіжної інфраструктури розкривається через її функціональне призначення – забезпечення організації, обробки та завершення платіжних операцій між учасниками ринку. Платіжна інфраструктура включає сукупність платіжних систем, інструментів, правил, технологій та інститутів, взаємодія яких забезпечує ефективний обіг коштів. При цьому розвиток платіжної інфраструктури безпосередньо залежить від рівня фінансової інклюзії, технологічного прогресу і регуляторної політики держави, що обумовлює її динамічний характер.

З огляду на це, роль платіжної інфраструктури у фінансовій системі економіки полягає у забезпеченні стабільності грошового обігу, підвищенні ефективності фінансового посередництва і створенні передумов для розвитку інноваційних фінансових послуг. Водночас трансформаційні процеси, пов'язані з розвитком фінансових технологій, зумовлюють зміну структури платіжного

ринку і посилення взаємодії між банківськими і небанківськими установами, що потребує глибшого теоретичного осмислення суті платіжної інфраструктури і її функцій.

Дослідження показують, що в економічній науці немає єдиного визначення платіжної інфраструктури (або платіжної системи) і підкреслюють існування різних концептуальних підходів до трактування суті цього поняття: структурного, функціонального, інституційного, процесного. Тобто ця категорія є багатовимірною і не може бути пояснена лише як технічна система.

І. Кравченко, Ю. Балакіна визначають платіжну систему як ядро інфраструктури, як сукупність інститутів інструментів і процедур, що забезпечують здійснення розрахунків між економічними агентами [25]. А також підкреслюється, що платіжна система є інфраструктурою фінансового ринку, включає учасників, правила і технології взаємодії та функціонує в межах правового поля. Таким чином, платіжна інфраструктура – не просто технології, а система взаємодії економічних агентів через фінансові інститути.

В. Назаренко визначає платіжну систему як сукупність платіжних інструментів, каналів переказу коштів і процедур та правил їх використання [27]. Тобто, цей підхід показує технологічну основу платіжної інфраструктури, але не враховує інституційні та поведінкові аспекти.

О. Єрмошкіна, Н. Мусаєва трактують платіжну систему як сукупність фінансових інститутів, що забезпечують здійснення платежів і розрахунків [23]. Тобто роблять акцент на банках, небанківських установах, операторах, однак недооцінюють технології і правила.

О. Фрадинський узагальнює попередні підходи та визначає, що платіжна інфраструктура включає інститути (банки, fintech-компанії), інструменти (картки, електронні гроші), технології (API, платіжні платформи) і правила та регулювання [40]. Тобто системно-інтегрований підхід враховує цифровізацію, у ньому з'являється роль небанківських установ і формується екосистема, а не просто система.

Аналіз наукових підходів свідчить, що суть платіжної інфраструктури еволюціонувала від вузького розуміння як сукупності платіжних інструментів і технічних механізмів до комплексної багаторівневої системи, що включає інституційні, технологічні та нормативно-правові компоненти. Відсутність єдиного підходу пояснюється багатофункціональністю платіжної інфраструктури, яка одночасно виступає механізмом обігу вартості, середовищем взаємодії фінансових посередників та інструментом забезпечення стабільності фінансової системи.

Згідно Закону України «Про платіжні послуги», платіжна інфраструктура – це: «надавачі платіжних послуг, платіжні системи, технологічні оператори платіжних послуг та відносини між ними під час виконання платіжних операцій» [36].

Отже, платіжна інфраструктура – це інтегрована багаторівнева система інститутів, технологій, платіжних інструментів і нормативно-правових механізмів, взаємодія яких забезпечує організацію, обробку і завершення платіжних операцій між економічними агентами, формуючи безперервний рух грошових потоків, підвищення ефективності фінансового посередництва і стабільність фінансової системи.

Платіжна інфраструктура відображає багаторівневу систему, у межах якої забезпечується узгоджене функціонування інституційних, технологічних, інструментальних і регуляторних компонентів. Логіка побудови платіжної інфраструктури ґрунтується на принципі причинно-наслідкової взаємодії: нормативно-правове середовище визначає правила функціонування учасників ринку, інституційний рівень забезпечує організацію платіжних відносин, технологічна інфраструктура реалізує обробку і передачу фінансових потоків, платіжні інструменти виступають безпосереднім механізмом здійснення розрахунків. Водночас користувачі формують попит на платіжні послуги, що через механізм зворотного зв'язку стимулює інноваційний розвиток інфраструктури. Таким чином, платіжна інфраструктура функціонує як цілісна

динамічна система, де взаємодія всіх складових забезпечує ефективність грошового обігу та стабільність фінансової системи (рис. 1.1).

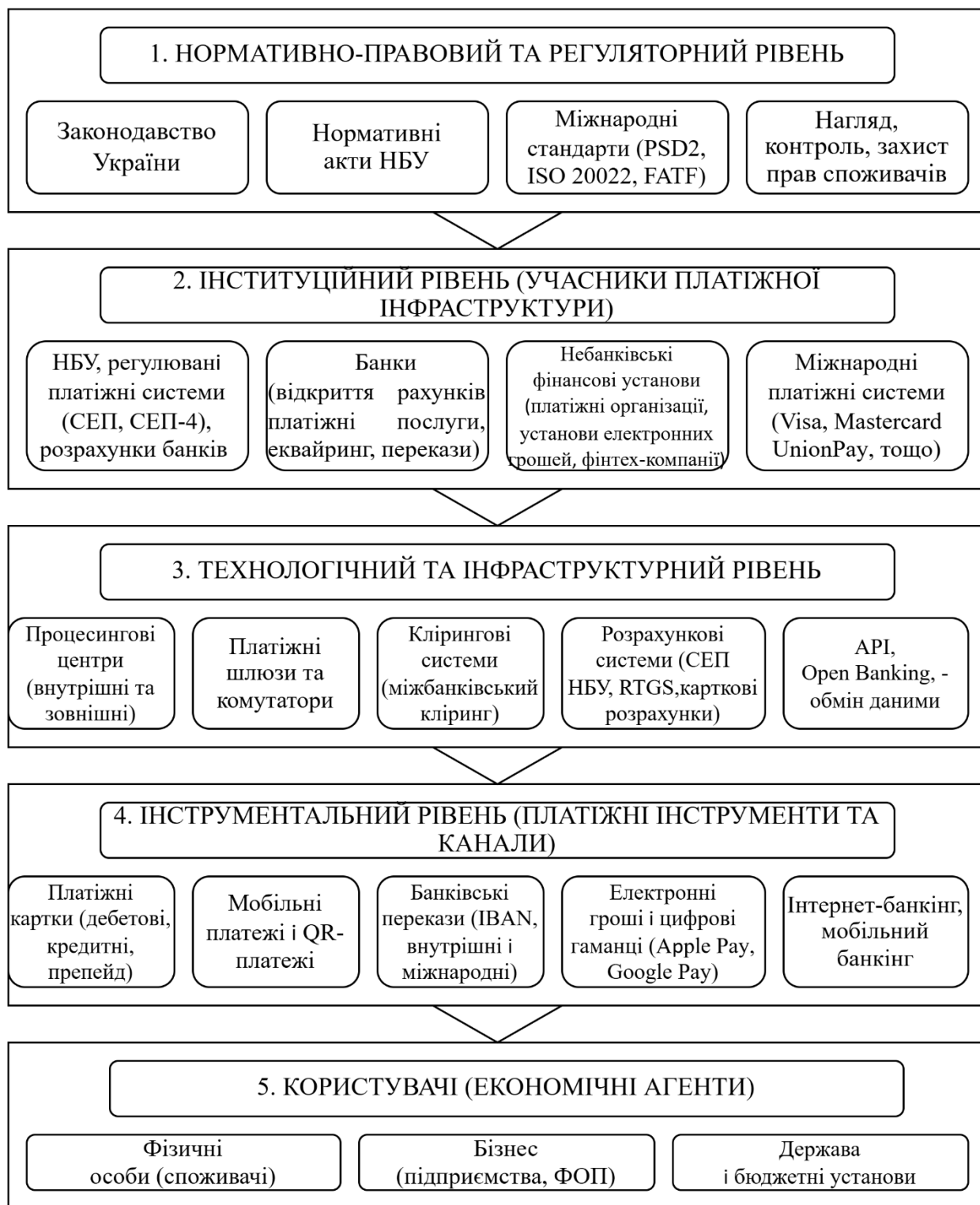


Рис. 1.1. Інтегрована схема взаємозв'язків платіжної інфраструктури

Структура платіжної інфраструктури формується як багаторівнева система, у межах якої кожен компонент виконує специфічну функцію, а їх взаємодія забезпечує безперервність платіжного процесу. Базовим є

інституційний рівень, який охоплює сукупність учасників платіжного ринку, що безпосередньо забезпечують організацію і здійснення платіжних операцій. До нього належить центральний банк як ключовий регулятор, що визначає правила функціонування системи і здійснює нагляд, а також банки і небанківські фінансові установи, включаючи фінтех-компанії, платіжні організації і установи електронних грошей. Важливу роль відіграють і платіжні системи, зокрема міжнародні і національні, які забезпечують стандартизацію і координацію платіжних процесів. Саме цей рівень формує середовище взаємодії між усіма суб'єктами платіжної інфраструктури.

Функціонування інституційного рівня реалізується через інструментальний рівень, який визначає форми здійснення платежів і включає платіжні картки, електронні гроші, мобільні платіжні рішення і банківські перекази, зокрема із використанням міжнародних стандартів рахунків. Через ці інструменти користувачі ініціюють фінансові операції, що забезпечує практичну реалізацію платіжних відносин у економіці.

Водночас ефективність здійснення платежів значною мірою залежить від технологічного рівня, який забезпечує обробку, передачу і завершення платіжних операцій. До його складу входять процесингові центри, платіжні шлюзи, інтерфейси прикладного програмування та інструменти відкритого банкінгу, а також клірингові й розрахункові системи. Саме цей рівень забезпечує швидкість, надійність і безпеку руху фінансових потоків, виступаючи технічною основою функціонування всієї інфраструктури.

Над усіма зазначеними рівнями функціонує нормативно-правовий компонент, який формує правила і принципи взаємодії учасників платіжного ринку; включає національне законодавство, регуляторні акти центрального банку і міжнародні стандарти у сфері платежів, фінансового моніторингу і захисту прав споживачів. Завдяки цьому забезпечується упорядкованість платіжних процесів, мінімізація ризиків і довіра до фінансової системи.

Завершальним елементом структури є користувацький рівень, який представлений фізичними особами, суб'єктами господарювання і державними

органами, які формують попит на платіжні послуги, визначають напрями розвитку платіжної інфраструктури і стимулюють впровадження інновацій.

Таким чином, усі рівні платіжної інфраструктури перебувають у тісному взаємозв'язку, утворюючи цілісну систему, де зміни в одному елементі неминуче впливають на функціонування інших.

Платіжна інфраструктура виконує в економіці не одну, а цілу систему взаємопов'язаних функцій, які прямо впливають на ефективність грошового обігу, розвиток бізнесу і фінансову стабільність:

1. Розрахункова функція є базовою, забезпечує здійснення платежів і погашення зобов'язань між економічними агентами. Через це формується безперервний рух грошових потоків, без якого неможливе функціонування ринку товарів і послуг. Саме ця функція перетворює гроші з пасивного ресурсу на активний елемент економічного обігу.

2. Трансакційна функція полягає у зниженні витрат здійснення платежів. Розвинена платіжна інфраструктура скорочує час проведення операцій, мінімізує витрати на обслуговування платежів і зменшує інформаційну асиметрію. Як наслідок, підвищується ефективність господарської діяльності і конкурентоспроможність економіки.

3. Посередницька функція забезпечує взаємодію між різними фінансовими установами – банками, небанківськими організаціями і користувачами. Через це формується єдине платіжне середовище, у якому відбувається інтеграція фінансового ринку і розширюються можливості доступу до фінансових послуг.

4. Стабілізаційна функція проявляється у забезпеченні надійності та безперервності грошового обігу. Стійка платіжна інфраструктура знижує системні ризики, запобігає фінансовим кризам у частині платіжних збоїв і підтримує довіру до банківської системи. У цьому контексті платіжна інфраструктура виступає одним із ключових елементів фінансової безпеки держави.

5. Інформаційна функція генерує значні обсяги даних про фінансові операції. Ці дані використовуються для моніторингу економічної активності,

боротьби з тіньовою економікою, а також для прийняття управлінських рішень як на рівні держави, так і бізнесу.

6. Інноваційна функція полягає у стимулюванні розвитку фінансових технологій, нових платіжних сервісів і бізнес-моделей. Саме платіжна інфраструктура є платформою для розвитку fintech, open banking і цифрових фінансів, що трансформуює традиційні підходи до фінансового посередництва.

7. Інклюзивна функція забезпечує доступ широких верств населення і бізнесу до фінансових послуг, сприяє зменшенню фінансової нерівності, розширенню економічної участі і розвитку підприємництва.

Таким чином, платіжна інфраструктура виконує комплекс функцій, які взаємно підсилюють одна одну: від забезпечення базового руху коштів до формування умов для інноваційного розвитку та фінансової стабільності. Саме через ці функції платіжна інфраструктура стає не просто елементом фінансової системи, а її фундаментальною основою.

1.2. Банківські і небанківські установи як ключові учасники платіжного ринку

У сучасних умовах трансформації фінансової системи і активного розвитку цифрових технологій платіжний ринок характеризується зростанням ролі як банківських, так і небанківських установ, які формують основу його функціонування.

Якщо традиційно банки виступали домінуючими суб'єктами у сфері здійснення розрахунків і надання платіжних послуг, то з розвитком фінансових технологій відбувається поступове розширення кола учасників за рахунок небанківських фінансових установ, платіжних організацій і фінтех-компаній. Це зумовлює зміну структури платіжного ринку, де конкуренція трансформується у модель взаємодії та партнерства. Відтак ефективність функціонування платіжної інфраструктури значною мірою залежить від узгодженості дій банківських і

небанківських установ, розподілу їх функцій та рівня інтеграції у єдине платіжне середовище.

Згідно Закону України «Про платіжні послуги» визначає, що учасниками платіжного ринку є:

- надавачі платіжних послуг (банки і небанківські фінансові установи);
- платіжні системи (їх оператори);
- технологічні оператори;
- користувачі та їх агенти [36].

Такий підхід свідчить про розуміння платіжної інфраструктури не як сукупності окремих установ, а як цілісної екосистеми, у межах якої взаємодіють різні суб'єкти з чітко визначеними функціями та повноваженнями.

Банки займають центральне місце, оскільки виконують базові функції забезпечення платіжного обігу. Їх особливий статус обумовлений тим, що банки здійснюють платіжні операції на підставі банківської ліцензії без необхідності отримання додаткових дозволів, що надає їм ширші можливості у порівнянні з іншими учасниками ринку. Банки забезпечують відкриття і ведення рахунків, виконання платіжних операцій клієнтів, а також відіграють ключову роль у міжбанківських розрахунках і клірингу. Саме через банки здійснюється остаточне завершення більшості платіжних операцій, що робить їх основою стабільності всієї платіжної системи. Крім того, банки виступають розрахунковими центрами для інших учасників ринку, забезпечуючи необхідний рівень ліквідності та надійності фінансових потоків.

На відміну від банків, небанківські надавачі платіжних послуг функціонують у більш вузькому, спеціалізованому сегменті платіжного ринку. До них належать платіжні установи, установи електронних грошей, фінансові компанії та інші фінтех-організації, які отримують право на здійснення діяльності лише після проходження процедури авторизації. Небанківські надавачі платіжних послуг можуть відкривати платіжні рахунки, здійснювати переказ коштів, забезпечувати еквайринг та емісію електронних грошей, однак їх діяльність обмежена низкою нормативних вимог. Зокрема, законодавство

забороняє їм використовувати кошти клієнтів як депозити або нараховувати проценти на залишки, що істотно знижує рівень фінансових ризиків, але водночас обмежує їх функціональні можливості. Важливою особливістю є також те, що міжсуб'єктні розрахунки небанківських установ здійснюються через банківську систему, що фактично інтегрує їх у банківську інфраструктуру.

Таким чином, ключова відмінність між банками та небанківськими установами полягає не лише у правовому статусі, а й у функціональному призначенні. Банки забезпечують фундаментальні елементи платіжної інфраструктури – стабільність, ліквідність і завершеність розрахунків, тоді як небанківські установи орієнтовані на розвиток інноваційних платіжних сервісів, підвищення зручності та швидкості обслуговування клієнтів. Банки мають прямий доступ до платіжних систем і виконують системоутворюючу роль, тоді як небанківські установи здебільшого функціонують як інтерфейс між користувачем і фінансовою системою, використовуючи банківську інфраструктуру для завершення операцій.

У результаті формується модель взаємодії, у якій конкуренція між банківськими і небанківськими установами поступово трансформується у взаємодоповнення. Обмеження, встановлені для небанківських установ, спрямовані на мінімізацію системних ризиків, але водночас обумовлюють їх залежність від банківської системи, що створює передумови для розвитку партнерських відносин, у межах яких банки забезпечують інфраструктурну основу, а небанківські установи – технологічну гнучкість та інноваційність. Така взаємодія підвищує загальну ефективність платіжної інфраструктури та сприяє її адаптації до сучасних умов цифрової економіки.

Окрім банківських і небанківських установ, важливу роль у функціонуванні платіжної інфраструктури відповідно до Закону України «Про платіжні послуги» відіграють також оператори платіжних систем, технологічні оператори, а також користувачі та їх агенти, що дозволяє розглядати платіжний ринок як комплексну систему взаємодії різних за функціональним призначенням суб'єктів [36].

Зокрема, оператори платіжних систем виконують системоорганізуючу функцію, оскільки визначають правила функціонування платіжних систем, забезпечують координацію їх учасників і відповідають за загальну архітектуру платіжного процесу. Їх діяльність спрямована на стандартизацію процедур проведення платежів, встановлення єдиних вимог до учасників і забезпечення сумісності різних елементів платіжної інфраструктури. Фактично оператори платіжних систем формують «каркас» платіжного ринку, у межах якого відбувається взаємодія банківських і небанківських установ, що особливо важливо в умовах інтеграції національних і міжнародних платіжних просторів.

Не менш важливими є технологічні оператори, які забезпечують технічну реалізацію платіжних процесів. До їх функцій належить обробка платіжної інформації, передача даних між учасниками, підтримка працездатності платіжних платформ, а також забезпечення кібербезпеки і захисту транзакцій. Саме через діяльність технологічних операторів платіжна інфраструктура набуває характеристик швидкості, надійності і масштабованості. У сучасних умовах цифровізації їх роль суттєво зростає, оскільки технологічні оператори виступають провідниками інновацій, зокрема у сфері відкритого банкінгу, API-рішень і автоматизації платіжних процесів.

Користувачі платіжних послуг – фізичні особи, суб'єкти господарювання і державні установи, які ініціюють платіжні операції і формують попит на фінансові послуги. Користувачі платіжних послуг є не лише споживачами, а й активними учасниками платіжного ринку, оскільки їх поведінка безпосередньо впливає на напрями розвитку платіжної інфраструктури. Окрему роль відіграють агенти користувачів, які можуть діяти від їх імені, забезпечуючи доступ до платіжних послуг у випадках обмеженого доступу або з метою спрощення взаємодії з фінансовими установами. Це особливо актуально для розширення фінансової інклюзії і залучення нових категорій користувачів до платіжного ринку.

Таким чином, включення до платіжної інфраструктури операторів платіжних систем, технологічних провайдерів і користувачів свідчить про її

комплексний характер, де кожен елемент виконує специфічну функцію, а їх узгоджена взаємодія забезпечує ефективність, безпеку та безперервність платіжного обігу.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВЗАЄМОДІЇ БАНКІВСЬКИХ І НЕБАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ У ПЛАТІЖНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

2.1. Оцінка діяльності і механізмів взаємодії учасників платіжного ринку України

Сучасний платіжний ринок України характеризується динамічним розвитком, що зумовлений одночасним впливом цифровізації, регуляторних трансформацій і зростання ролі небанківських фінансових установ. У цих умовах особливого значення набуває не лише діяльність окремих учасників платіжної інфраструктури, а й механізми їх взаємодії, які визначають ефективність функціонування всієї платіжної системи. Взаємодія між банківськими і небанківськими установами поступово переходить від моделі домінування банків до більш складної системи партнерства, де поєднуються інституційна надійність і технологічна гнучкість.

Аналіз діяльності учасників платіжного ринку дозволяє виявити особливості розподілу функцій між ними, визначити рівень інтеграції небанківських установ у платіжну інфраструктуру, а також оцінити роль технологічних і організаційних механізмів у забезпеченні безперервності платіжних процесів. Водночас механізми взаємодії охоплюють як інституційні зв'язки (через відкриття рахунків, участь у платіжних системах, кліринг і розрахунки), так і технологічні рішення (API, платіжні шлюзи, процесингові центри), що разом формують єдине платіжне середовище.

Для оцінки трансформацій платіжного ринку України доцільно проаналізувати динаміку кількісних показників його учасників, що відображає зміни в інституційній структурі платіжної інфраструктури під впливом регуляторних і економічних факторів.

Особливої актуальності такий аналіз набуває в умовах імплементації Закону України «Про платіжні послуги», який суттєво змінив правила функціонування ринку, запровадив нові вимоги до учасників та сприяв його структурній модернізації [36].

Табл. 2.1 відображає динаміку ключових показників щодо платіжних систем і технологічних операторів у 2023–2025 роках, що дає змогу виявити основні тенденції розвитку платіжного ринку, а також оцінити характер змін у взаємодії його учасників.

Аналіз наведених даних свідчить про суттєві структурні зміни платіжного ринку України у 2023–2025 роках, які мають переважно характер скорочення кількості учасників при одночасному підвищенні вимог до їх діяльності. Загалом кількість міжнародних платіжних систем, створених нерезидентами, зменшилася з 16 у 2023 році до 10 у 2025 році, що відповідає скороченню на 37,5%. При цьому більш інтенсивне зниження спостерігається у сегменті систем переказу коштів (-40%), ніж у карткових платіжних системах (-33,3%), що свідчить про поступову оптимізацію саме менш стабільних або менш активних сегментів ринку.

Таблиця 2.1

Динаміка кількісних показників щодо учасників платіжного ринку України, од.

[31, 32, 33]

Показник	На 31.12.2023	На 31.12.2024	На 31.12.2025	Темп приросту, %
Міжнародні платіжні системи, створені нерезидентами, із них:	16	14	10	-37,5
карткові	6	5	4	-33,3
переказ коштів	10	9	6	-40,0
Національні платіжні системи, із них:	21	15	15	-28,6
небанківські	14	8	8	-42,9
банківські	5	5	5	0,0
державні	2	2	2	0,0
Платіжні системи, зареєстровані протягом року	0	0	0	0
Платіжні системи, реєстрація яких скасована протягом року, із них:	17	8	4	-76,5
платіжні системи, створені резидентами	17	6	0	-100,0
міжнародні платіжні системи	0	2	4	100,0
Технологічні оператори платіжних послуг	35	30	32	-8,6

Технологічні оператори, що зареєстровані протягом року	3	1	2	-33,3
Технологічні оператори, реєстрація яких скасована протягом року	3	6	0	-100,0

У сегменті національних платіжних систем також спостерігається зниження їх кількості з 21 до 15 (-28,6%), причому найбільш відчутні зміни відбулися серед небанківських платіжних систем (з 14 до 8, або -42,9%). Така динаміка пояснюється тим, що саме небанківські учасники виявилися більш чутливими до нових регуляторних вимог, що вимагали підвищення прозорості діяльності, відповідності капіталу і структури власності. Водночас 5 банківських і 2 державні (СЕП, Національна платіжна система «Український платіжний простір») платіжні системи зберегли свою кількість протягом усього періоду, що підтверджує їх вищу інституційну стійкість.

Важливою тенденцією є відсутність реєстрації нових платіжних систем упродовж 2023–2025 років, що свідчить про тимчасове зниження інтенсивності входження нових гравців на ринок. Натомість значною була кількість платіжних систем, реєстрацію яких скасовано: у 2023 році – 17, у 2024 – 8, у 2025 – 4. При цьому у 2023 році з ринку виходили переважно платіжні системи, створені резидентами, тоді як у 2024–2025 роках зросла частка міжнародних платіжних систем, щодо яких було прийнято рішення про скасування реєстрації.

Ці процеси безпосередньо пов'язані з конкретними рішеннями регулятора і змінами у діяльності учасників ринку. Так, у 2024 році Національний банк України скасував реєстрацію шести технологічних операторів платіжних послуг і однієї міжнародної платіжної системи через невідповідність вимогам законодавства і фактичну відсутність діяльності. Водночас у цьому ж році зареєстровано нового технологічного оператора – ТОВ «АМО ФІНТЕХ». У 2025 році ринок поповнився ще двома технологічними операторами – ТОВ «ІНКОМТЕК» і ТОВ «НоваПей Солюшнс», що свідчить про збереження інтересу до технологічного сегмента платіжної інфраструктури.

Динаміка технологічних операторів загалом є більш стабільною: їх кількість скоротилася незначно – з 35 у 2023 році до 32 у 2025 році (-8,6%), тобто,

технологічний сегмент, на відміну від платіжних систем, швидше адаптується до нових регуляторних умов і продовжує розвиватися навіть в умовах посилення контролю. Водночас у 2023 році зареєстровано три нові технологічні оператори, у 2024 – лише один, а у 2025 – два, що свідчить про певне уповільнення, але не припинення процесів оновлення ринку.

Окремо варто відзначити зміни у небанківському секторі платіжного ринку, які також впливають на загальну динаміку. У 2024 році, наприклад, виведено з ринку платіжні установи ТОВ «ФК ЕЛАЄНС» і ТОВ «ДАЙМОНД ПЕЙ» через порушення вимог законодавства і виявлення недостовірної інформації. У 2025 році аналогічні процеси продовжилися: одна установа (ТОВ «ФК “АП.МІ ФІНАНС”») залишила ринок добровільно, а інша (ТОВ «ФК “ЄДИНИЙ ПРОСТІР”») виключена через невідповідність вимогам до ділової репутації. Водночас окремі установи, зокрема ТОВ «ФК ФІН ПЕЙ» і ТОВ «ФК “ТЕРЦ”», навпаки, розширили обсяг своєї діяльності, що свідчить про процеси внутрішньої диференціації ринку.

Таким чином, у 2023–2025 роках платіжний ринок України перебував на етапі активної трансформації, що супроводжувався одночасним скороченням кількості учасників і підвищенням якості їх діяльності. Посилення регуляторних вимог, реалізоване через Закон України «Про платіжні послуги», призвело до «очищення» ринку від неактивних або ненадійних учасників, водночас створивши умови для розвитку більш технологічно розвинених і фінансово стійких суб'єктів. Це, у свою чергу, сприяє формуванню більш ефективної моделі взаємодії банківських і небанківських установ у межах платіжної інфраструктури України.

Важливим індикатором розвитку платіжної інфраструктури є кількість платіжних пристроїв, що забезпечують фізичний доступ до платіжних послуг та визначають рівень їх поширення в економіці. Динаміка платіжних терміналів, банкоматів і програмно-технічних комплексів самообслуговування (ПТКС) відображає як рівень цифровізації фінансового сектору, так і інтенсивність взаємодії між банківськими та небанківськими установами у процесі

обслуговування користувачів. На рис. 2.1 наведено кількісні показники розвитку платіжних пристроїв в Україні у 2023–2025 роках, що дає змогу оцінити основні тенденції розширення платіжної інфраструктури.

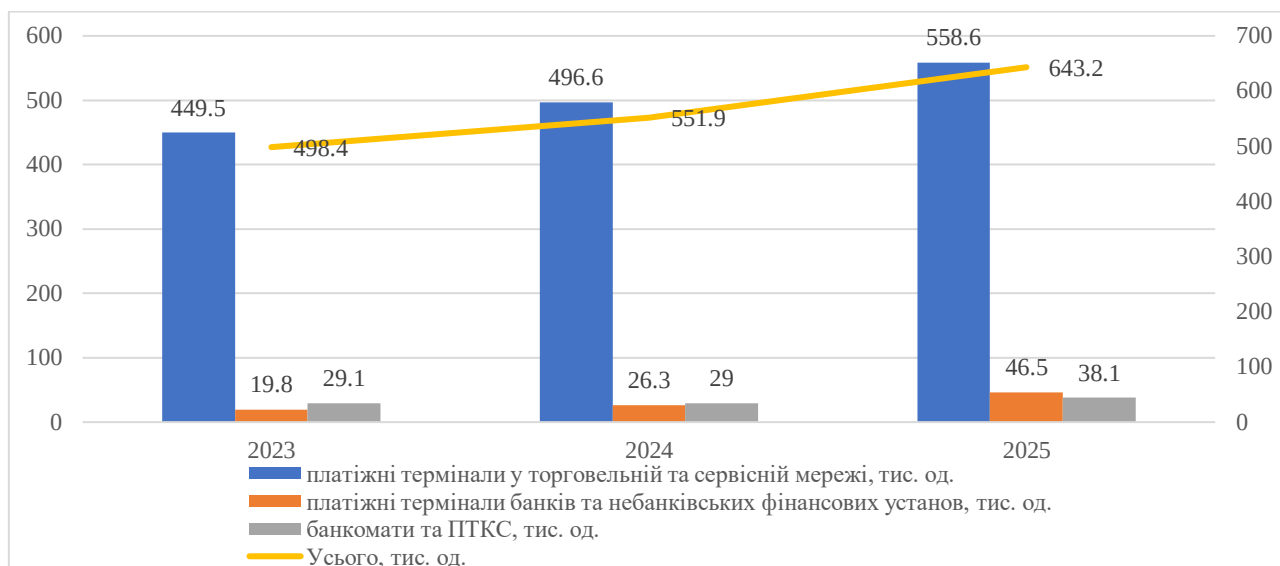


Рис. 2.1. Динаміка розвитку платіжні пристроїв платіжної інфраструктури України, станом на кінець року, тис. од. [31, 32, 33]

Аналіз даних свідчить про стійку тенденцію до зростання кількості платіжних пристроїв в Україні протягом 2023–2025 років, що є індикатором активного розвитку платіжної інфраструктури і підвищення доступності безготівкових розрахунків. Загальна кількість пристроїв зросла з 498,4 тис. од. у 2023 році до 643,2 тис. од. у 2025 році, що свідчить про приріст майже на 29%. Така динаміка відображає як розширення платіжної мережі, так і зростання попиту на платіжні послуги з боку населення і бізнесу.

Найбільш динамічно розвивався сегмент платіжних терміналів у торговельній і сервісній мережі. Їх кількість зросла з 449,5 тис. од. у 2023 році до 558,6 тис. од. у 2025 році. У 2023 році приріст становив 25,1% порівняно з попереднім роком, що зумовлено активним впровадженням безконтактних технологій (99,2% терміналів були безконтактними). У 2024 році темпи зростання дещо уповільнилися до 10,5%, однак залишалися стабільно високими, а частка безконтактних пристроїв становила 97,5%. У 2025 році зростання знову прискорилося (12,5%), хоча частка безконтактних терміналів знизилася до

84,8%, що свідчить про розширення мережі за рахунок більш різноманітних типів обладнання.

Важливою особливістю є значна концентрація платіжної інфраструктури: протягом усього періоду найбільша кількість торговельних терміналів належала АТ КБ «ПриватБанк», частка якого хоча і поступово зменшувалася (з 64,2% у 2023 році до 61,8% у 2025 році), однак залишалася домінуючою. Це свідчить про провідну роль банківського сектору у розвитку платіжної інфраструктури, водночас поступове зниження частки вказує на посилення участі інших банків і небанківських установ.

Сегмент платіжних терміналів банків і небанківських фінансових установ демонструє найбільш стрімке зростання: з 19,8 тис. од. у 2023 році до 46,5 тис. од. у 2025 році. Особливо різкий приріст спостерігається у 2025 році, коли кількість таких пристроїв зросла на 53,0%. Це свідчить про активізацію небанківського сектору і розширення каналів взаємодії з клієнтами, що є важливим проявом інтеграції банківських і небанківських установ у межах платіжної інфраструктури.

Кількість банкоматів і ПТКС також зросла з 29,1 тис. од. у 2023 році до 38,1 тис. од. у 2025 році. Хоча у 2024 році спостерігалось незначне зниження цього показника, у 2025 році відбулося суттєве зростання, що пов'язано з розширенням мереж самообслуговування і підвищенням попиту на гібридні платіжні послуги, які поєднують готівкові й безготівкові операції.

Тобто, розвиток платіжної інфраструктури України у 2023–2025 роках характеризується не лише кількісним зростанням платіжних пристроїв, а й зміною їх структури. Активне розширення мережі платіжних терміналів, особливо за участю банківських і небанківських установ, свідчить про посилення їх взаємодії у сфері обслуговування користувачів. Водночас збереження домінуючої ролі окремих банків поєднується з поступовим залученням нових учасників, що формує більш конкурентне і інтегроване платіжне середовище.

Аналіз розвитку платіжних інструментів в Україні у 2023–2025 роках свідчить про їх відносну структурну стабільність при одночасній трансформації

інституційної бази функціонування. Ключовим елементом платіжних інструментів залишаються карткові платіжні системи, які формують основу безготівкових розрахунків та забезпечують інтеграцію українського платіжного ринку у глобальний фінансовий простір. Протягом досліджуваного періоду на ринку домінували міжнародні платіжні системи, зокрема Mastercard, Visa, American Express та UnionPay International, що забезпечують стандартизацію платіжних операцій і високий рівень їх надійності. Водночас функціонування Національна платіжна система «Український платіжний простір» відображає прагнення до розвитку внутрішніх платіжних інструментів та зниження залежності від зовнішніх провайдерів, а поява резидентських рішень, зокрема PaySystems, свідчить про поступове формування національного сегмента платіжної інфраструктури.

Важливою складовою платіжної інфраструктури та ключовим інструментом безготівкових розрахунків є платіжні картки, які відображають рівень фінансової інклюзії, цифровізації економіки та активність користувачів платіжних послуг. Аналіз динаміки емітованих, активних, безконтактних і токенизованих карток дозволяє оцінити не лише масштаби поширення карткових інструментів, а й якісні зміни у способах їх використання. На рис. 2.2 наведено відповідні показники за 2023–2025 роки, що дає змогу визначити основні тенденції розвитку карткового сегмента платіжного ринку України.

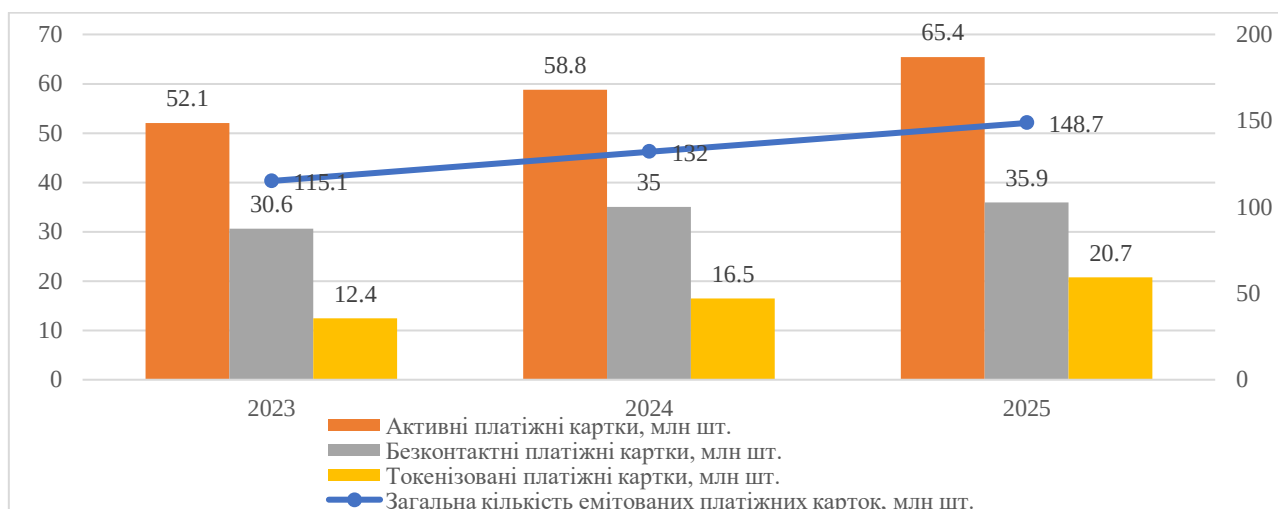


Рис. 2.2. Динаміка кількості емітованих платіжних карток та їх види, станом на кінець року [31, 32, 33]

Аналіз даних свідчить про стійке зростання загальної кількості емітованих платіжних карток, яка збільшилася з 115,1 млн шт. у 2023 році до 148,7 млн шт. у 2025 році. Така динаміка вказує на розширення масштабів використання платіжних інструментів та активне залучення населення до безготівкових розрахунків. Водночас більш показовим є зростання кількості активних карток – з 52,1 млн до 65,4 млн шт., що свідчить не лише про емісію нових карток, а й про підвищення рівня їх фактичного використання. Це означає, що платіжна інфраструктура розвивається не лише кількісно, а й функціонально.

Суттєві зміни спостерігаються у структурі платіжних карток за технологічними характеристиками. Кількість безконтактних карток зросла з 30,6 млн до 35,9 млн шт., що відображає поширення сучасних технологій швидких платежів та зміну поведінки користувачів у бік більш зручних і безпечних способів розрахунків. Водночас темпи зростання цього сегмента є помірнішими порівняно з іншими показниками, що може свідчити про поступове насичення ринку безконтактними картками.

Найбільш динамічним є розвиток токенизованих платіжних карток, кількість яких зросла з 12,4 млн до 20,7 млн шт. Це свідчить про активне впровадження цифрових платіжних рішень, зокрема використання мобільних пристроїв і електронних гаманців для здійснення платежів. Зростання цього показника відображає перехід від фізичних носіїв до цифрових форм платіжних інструментів, що є ключовою тенденцією розвитку сучасної платіжної інфраструктури.

Отже, у 2023–2025 роках розвиток платіжних карток в Україні характеризується як кількісним зростанням, так і якісною трансформацією. Підвищення частки активних, безконтактних і особливо токенизованих карток свідчить про цифровізацію платіжного ринку та зміну моделей споживання фінансових послуг. Це, у свою чергу, посилює взаємодію між банківськими та небанківськими установами, оскільки останні активно залучаються до розвитку інноваційних платіжних сервісів і технологій.

Система електронних платежів Національного банку України є ключовим елементом платіжної інфраструктури, що забезпечує проведення міжбанківських розрахунків у національній валюті. Як системно важлива державна платіжна система класу RTGS, вона функціонує в режимі 24/7 і відіграє визначальну роль у забезпеченні стабільності грошового обігу. Аналіз динаміки кількості та обсягів платежів, здійснених через СЕП, дозволяє оцінити рівень ділової активності в економіці, інтенсивність фінансових потоків, а також ефективність взаємодії між учасниками платіжного ринку. Дані, наведені на рис. 2.3, відображають зміни у функціонуванні СЕП у 2023–2025 роках.

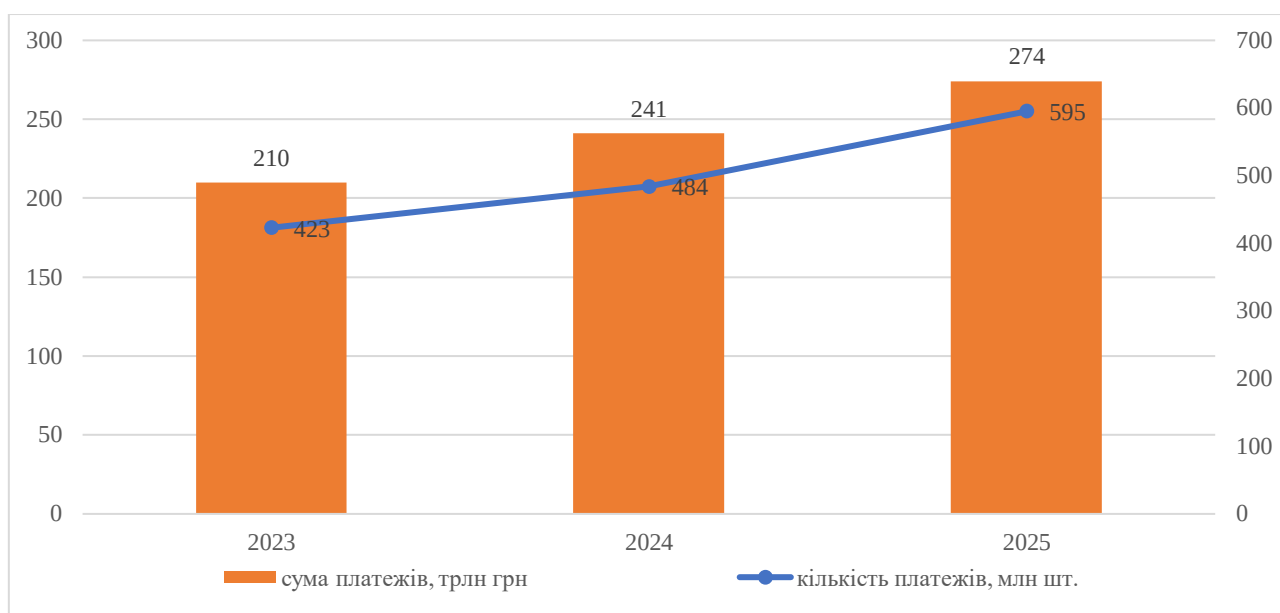


Рис. 2.3. Динаміка кількості та обсягів платежів, здійснених через СЕП, станом на кінець року [31, 32, 33]

Учасниками СЕП станом на 01 січня 2026 року були Національний банк, Державна казначейська служба України, 61 банк, а також 3 небанківські надавачі платіжних послуг (ТОВ «НоваПей», АТ «Укрпошта», ТОВ «ФК «ЕЙПІ ПЕЙ»).

Аналіз динаміки показників СЕП свідчить про стійке зростання як кількості, так і обсягів платежів, що підтверджує її ключову роль у забезпеченні функціонування фінансової системи навіть в умовах повномасштабної війни. Кількість платежів зросла з 423 млн у 2023 році до 595 млн у 2025 році, що свідчить про значне підвищення інтенсивності використання платіжної системи.

Одночасно обсяги платежів збільшилися з 210 трлн грн до 274 трлн грн, що відображає зростання масштабів фінансових потоків в економіці.

Особливо показовим є приріст у 2025 році, коли кількість платежів збільшилася на 23 %, а їх обсяг – на 13,5% порівняно з попереднім роком. Це свідчить про не лише відновлення, а й активізацію економічної діяльності, а також про підвищення довіри до платіжної інфраструктури. При цьому варто зазначити, що СЕП забезпечує близько 99% усіх міжбанківських платежів у національній валюті, що підтверджує її системоутворюючу роль.

Важливим аспектом є структура платежів: майже половину (47%) становлять операції між рахунками клієнтів банків, що вказує на активне використання системи не лише для міжбанківських розрахунків, а й для обслуговування клієнтських операцій. Це демонструє глибоку інтеграцію СЕП у повсякденні фінансові процеси економіки.

Ефективність функціонування системи також підтверджується її операційними характеристиками. У середньому за день у 2025 році оброблялося близько 1,63 млн платежів на суму майже 750 млрд грн, що свідчить про високий рівень завантаженості системи. Водночас її технічні можливості дозволяють обробляти значно більші обсяги операцій, що формує потенціал для подальшого зростання платіжного ринку.

Суттєву роль у функціонуванні СЕП відіграють банки, які формують 97% усіх платежів у системі, що підтверджує їх домінуючу позицію у платіжній інфраструктурі. Водночас участь небанківських надавачів платіжних послуг, хоча й опосередкована через банки, свідчить про поступове розширення їх ролі у платіжному середовищі.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що у 2023–2025 роках СЕП демонструє високу стійкість, ефективність та здатність до розвитку навіть в умовах кризових викликів. Зростання кількості та обсягів платежів відображає активізацію економічних процесів і посилення взаємодії між учасниками платіжного ринку, що є важливим чинником забезпечення стабільності фінансової системи України.

Національна платіжна система НПС «ПРОСТІР» є важливим елементом внутрішньої платіжної інфраструктури України, що спрямована на забезпечення незалежності платіжного простору і розширення доступу до безготівкових розрахунків. Аналіз динаміки емітованих і активних платіжних карток цієї системи дозволяє оцінити рівень її розвитку, ефективність використання платіжних інструментів, а також ступінь інтеграції банківських і небанківських установ у межах національної платіжної екосистеми (рис. 2.4).

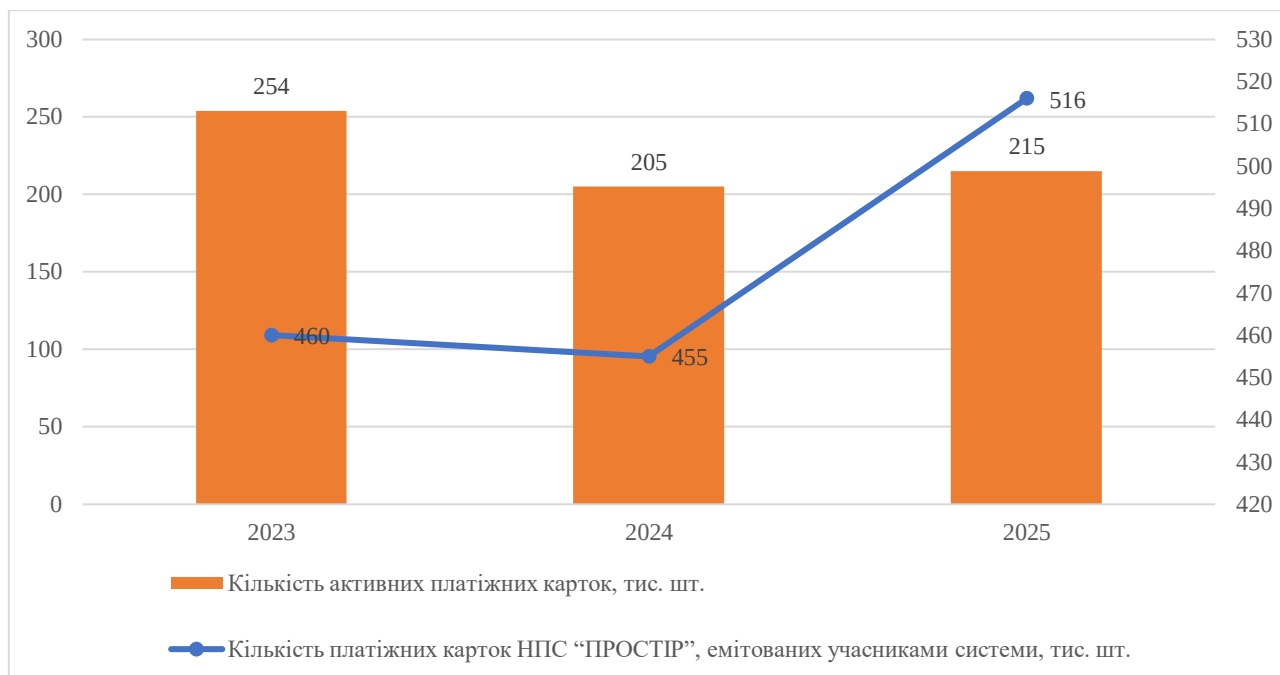


Рис. 2.4. Динаміка показників функціонування НПС «ПРОСТІР», станом на кінець року [31, 32, 33]

Аналіз даних свідчить, що розвиток карткового сегмента НПС «ПРОСТІР» у 2023–2025 роках має неоднорідний, але загалом позитивний характер. Загальна кількість емітованих карток демонструє тенденцію до зростання: після незначного зниження у 2024 році (з 460 до 455 тис. шт.) у 2025 році відбулося суттєве збільшення до 516 тис. шт. Це свідчить про відновлення інтересу до національної платіжної системи і активізацію емісійної діяльності її учасників.

Водночас динаміка активних карток є менш стабільною: їх кількість зменшилася з 254 тис. у 2023 році до 205 тис. у 2024 році, після чого у 2025 році відбулося лише часткове відновлення до 215 тис. шт., що вказує на наявність розриву між емісією карток і рівнем їх фактичного використання, що пов'язано

з конкуренцією з боку міжнародних платіжних систем та поведінковими особливостями користувачів.

Разом з тим, якісний розвиток НПС «ПРОСТІР» у досліджуваний період значною мірою визначався не лише кількісними показниками, а й трансформацією складу учасників і розширенням платіжної інфраструктури. Зокрема, у 2025 році до системи було вперше приєднано небанківського надавача платіжних послуг – ТОВ «ФК «Фін Пей», який став платіжною установою-емітентом. Це є важливим етапом розвитку системи, оскільки свідчить про відкритість до небанківського сектору і посилення взаємодії між різними типами учасників платіжного ринку.

Водночас відбувалися процеси оптимізації банківського сегмента: участь у системі припинили такі установи, як ПрАТ «БАНК ФАМІЛЬНИЙ», АТ «КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК» (пізніше АТ «НЕКСЕНТ БАНК») і АТ «КОМІНВЕСТБАНК». Це частково пояснює коливання показників активних карток і відображає загальну тенденцію до консолідації ринку.

Суттєвим фактором розвитку системи стало розширення платіжної інфраструктури та підвищення рівня приймання карток. До цього процесу активно долучилися банки, зокрема АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» (Monobank), АТ «АЛЬТБАНК», АТ «Банк Кредит Дніпро», АТ «ПУМБ», АТ «КБ «ГЛОБУС», АТ «А-Банк», АБ «УКРГАЗБАНК» та АБ «ПІВДЕННИЙ». Завдяки цьому картки НПС «ПРОСТІР» стали доступними практично у всій платіжній інфраструктурі країни – у 596 тис. POS-терміналів і 15,2 тис. банкоматів, що становить майже 100% покриття.

Додатковим стимулом стало впровадження нових сервісів, зокрема можливості використання карток у цифровому середовищі через застосунок Дія, а також розширення функціоналу (готівка на касі, NFC-банкомати, інтернет-еквайринг). Це сприяє підвищенню практичної цінності карток і створює передумови для зростання їх активного використання у майбутньому.

Таким чином, у 2023–2025 роках розвиток НПС «ПРОСТІР» характеризується поєднанням кількісних коливань і якісних трансформацій.

Незважаючи на певну нестабільність показників активності карток, система демонструє поступове зміцнення позицій завдяки розширенню інфраструктури, залученню нових учасників, у тому числі небанківських, та впровадженню інноваційних сервісів. Це свідчить про формування більш інтегрованої і конкурентоспроможної національної платіжної екосистеми.

2.2. Аналіз платіжних операцій і тенденцій їх розвитку в платіжній системі України

Платіжні операції є ключовим елементом функціонування платіжної інфраструктури, оскільки саме через них реалізується рух грошових потоків між економічними суб'єктами. Їх обсяги, структура і динаміка відображають рівень розвитку фінансової системи, ступінь цифровізації економіки та інтенсивність взаємодії між банківськими і небанківськими установами. В умовах трансформації платіжного ринку України, зумовленої як регуляторними змінами, так і технологічними інноваціями, аналіз платіжних операцій набуває особливої актуальності.

Дослідження платіжних операцій дозволяє оцінити не лише масштаби використання різних платіжних інструментів, а й виявити зміни у поведінці користувачів, зокрема перехід від готівкових до безготівкових розрахунків, зростання ролі електронних і мобільних платежів, а також поширення новітніх фінансових технологій. Водночас аналіз таких операцій дає змогу визначити роль окремих учасників платіжного ринку у забезпеченні розрахунків та оцінити ефективність механізмів їх взаємодії.

Аналіз структури та динаміки платіжних операцій за їх видами дозволяє глибше оцінити трансформаційні процеси у платіжній системі України, зокрема зміну ролі окремих платіжних інструментів і механізмів здійснення розрахунків. Особливого значення набуває дослідження операцій, ініційованих із застосуванням кредитового трансферу і прямого дебету, оскільки вони відображають рівень розвитку безготівкових розрахунків, ступінь інтеграції

національного платіжного ринку у міжнародний фінансовий простір та ефективність взаємодії між його учасниками. Дані, наведені на рис. 2.5, характеризують обсяги внутрішніх і транскордонних платіжних операцій у 2023–2025 роках.

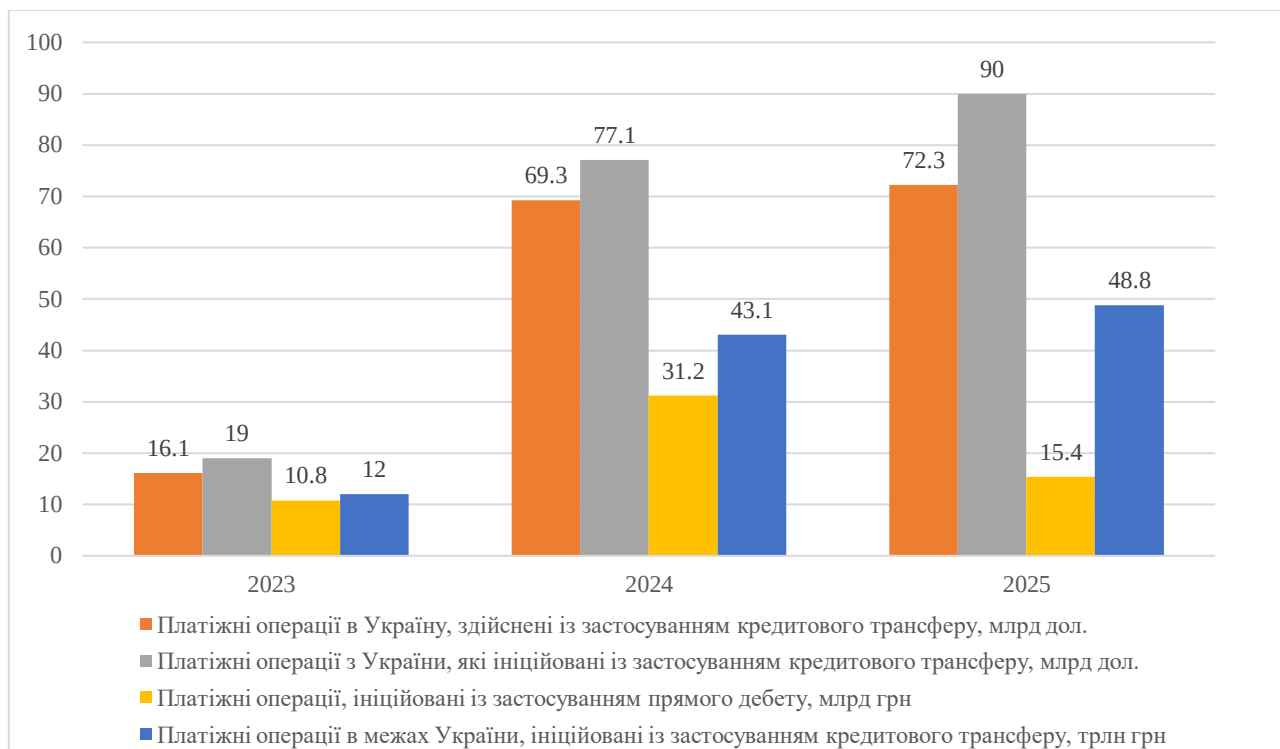


Рис. 2.5. Динаміка обсягів платіжних операцій у розрізі їх видів, станом на кінець року [31, 32, 33]

Аналіз динаміки платіжних операцій свідчить про суттєве зростання ролі кредитового трансферу як основного інструменту безготівкових розрахунків в Україні. Найбільш вираженою є тенденція до збільшення обсягів внутрішніх платіжних операцій: їх обсяг зріс із 12 трлн грн у 2023 році до 48,8 трлн грн у 2025 році, що свідчить про більш ніж чотириразове зростання. Така динаміка відображає активізацію економічних процесів, зростання обсягів безготівкових розрахунків і підвищення довіри до банківської системи.

Транскордонні платіжні операції також демонструють позитивну динаміку, однак їх розвиток має свої особливості. Обсяги платежів в Україну зросли з 16,1 млрд дол. у 2023 році до 72,3 млрд дол. у 2025 році, що свідчить про суттєве збільшення надходжень коштів, зокрема у вигляді міжнародної фінансової допомоги, грошових переказів та інших зовнішніх потоків. Водночас

обсяги платежів з України також зросли – з 19 млрд дол. до 90 млрд дол., що вказує на активізацію зовнішньоекономічної діяльності, зростання імпорتنих операцій та фінансових зобов'язань.

Порівняльний аналіз показує, що обсяги вихідних платежів перевищують вхідні, що свідчить про значний рівень валютних витрат, зокрема на імпортованих товарів і послуг, а також про обслуговування зовнішніх зобов'язань. Водночас зростання обох показників підтверджує інтеграцію України у глобальний фінансовий простір і активну участь у міжнародних платіжних потоках.

Щодо платіжних операцій, ініційованих із застосуванням прямого дебету, їх динаміка є менш стабільною. У 2023–2024 роках спостерігалось значне зростання (з 10,8 млрд грн до 31,2 млрд грн), що свідчить про поступове впровадження цього інструменту і розширення його використання. Однак у 2025 році обсяг таких операцій скоротився до 15,4 млрд грн, що пов'язано з обмеженим поширенням прямого дебету в Україні, недостатньою обізнаністю користувачів та конкуренцією з боку інших, більш популярних платіжних інструментів.

Отже, у 2023–2025 роках платіжні операції в Україні характеризуються домінуванням кредитового трансферу, який є основним інструментом як внутрішніх, так і міжнародних розрахунків. Водночас прямий дебет перебуває на етапі становлення і поки не має широкого поширення. Загальна динаміка показників свідчить про зростання обсягів платіжних операцій, активізацію економічної діяльності й посилення взаємодії між банківськими і небанківськими установами в межах платіжної інфраструктури України.

Кількісні показники платіжних операцій є важливим індикатором активності користувачів платіжних послуг та рівня розвитку платіжної інфраструктури. На відміну від вартісних обсягів, саме кількість операцій дозволяє оцінити інтенсивність використання різних платіжних інструментів, поширеність окремих форм розрахунків та поведінкові тенденції споживачів. Аналіз динаміки кількості платіжних операцій за видами, зокрема кредитового трансферу та прямого дебету, дає змогу визначити, які інструменти є найбільш

затребуваними на платіжному ринку України та як змінюється їх роль у процесі взаємодії банківських і небанківських установ (рис. 2.6).

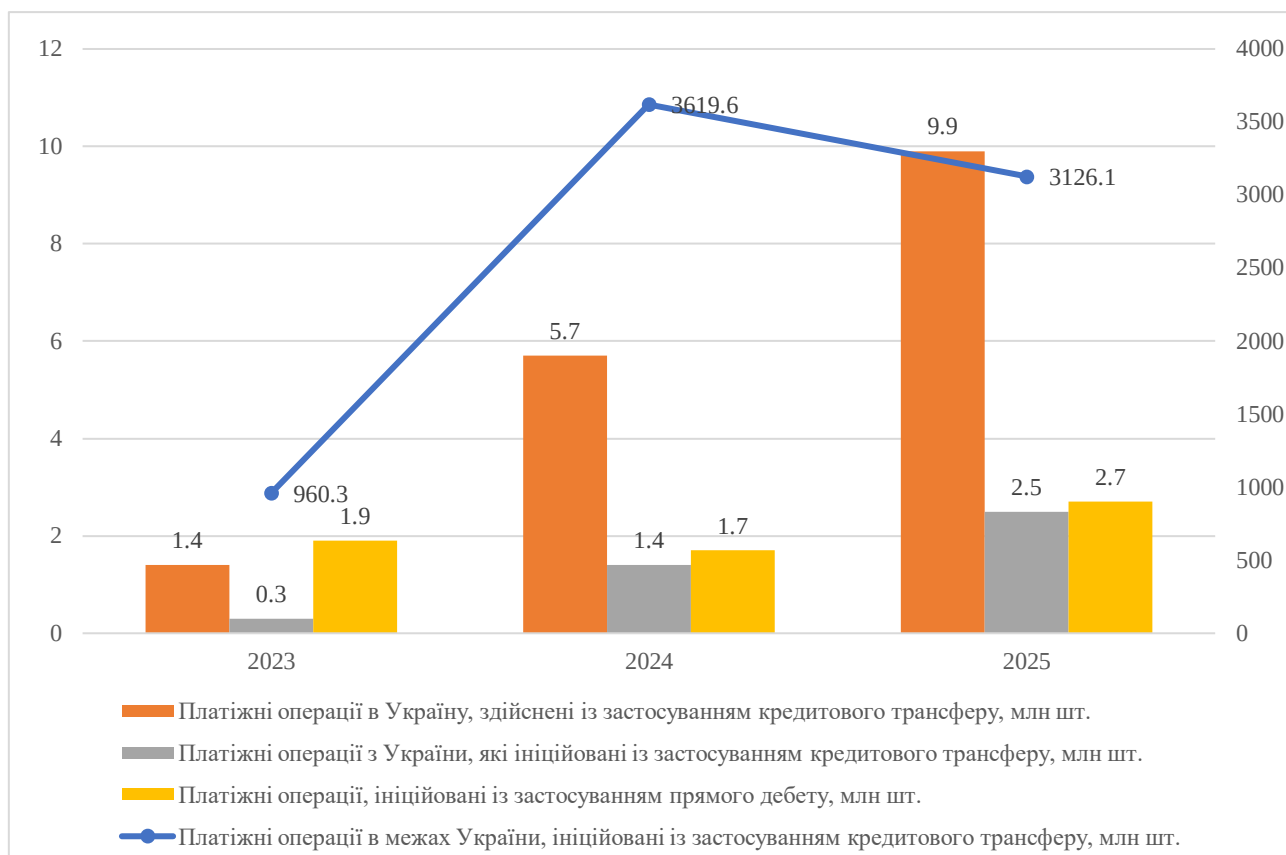


Рис. 2.6. Динаміка кількості платіжних операцій у розрізі їх видів, станом на кінець року [31, 32, 33]

Аналіз даних свідчить, що у 2023–2025 роках домінуючим видом платіжних операцій за кількістю залишаються внутрішні операції, ініційовані із застосуванням кредитового трансферу. Їх кількість зросла з 960,3 млн у 2023 році до 3619,6 млн у 2024 році, після чого у 2025 році знизилася до 3126,1 млн операцій. Така динаміка свідчить про різке зростання популярності цього інструменту у 2024 році, що пов'язано з активним переходом користувачів на безготівкові розрахунки, а також із розвитком цифрових платіжних сервісів. Подальше незначне зниження у 2025 році не змінює загальної тенденції – рівень використання кредитових трансферів залишається суттєво вищим, ніж у 2023 році.

Транскордонні платіжні операції за кількістю демонструють стабільне зростання. Кількість операцій в Україну збільшилася з 1,4 млн до 9,9 млн, а з України – з 0,3 млн до 2,5 млн операцій. Це свідчить про активізацію

міжнародних фінансових потоків, зростання обсягів грошових переказів, а також розширення участі України у глобальному платіжному просторі. Водночас абсолютні значення цих показників залишаються значно меншими порівняно з внутрішніми операціями, що підтверджує домінування внутрішнього платіжного ринку.

Операції, ініційовані із застосуванням прямого дебету, мають найменшу частку у загальній кількості платежів, однак їх динаміка є показовою. Після незначного зниження у 2024 році (з 1,9 млн до 1,7 млн) у 2025 році спостерігається зростання до 2,7 млн операцій. Це свідчить про поступове відновлення інтересу до цього інструменту, зокрема у сфері регулярних платежів і автоматизованих списань, хоча його поширення все ще залишається обмеженим.

Загалом аналіз кількісних показників підтверджує, що кредитовий трансфер є основним інструментом платіжних операцій в Україні як за обсягами, так і за кількістю. Водночас транскордонні операції демонструють стійке зростання, що відображає інтеграцію у міжнародний фінансовий простір, а прямий дебет перебуває на етапі поступового розвитку. Такі тенденції свідчать про зміну структури платіжного ринку та посилення ролі цифрових інструментів у взаємодії між банківськими і небанківськими установами.

Операції з використанням платіжних карток є одним із ключових індикаторів розвитку безготівкової економіки та цифровізації платіжної інфраструктури. Їх аналіз дозволяє оцінити зміну поведінки користувачів, співвідношення між готівковими та безготівковими розрахунками, а також ефективність функціонування платіжних інструментів. Динаміка кількості та обсягів карткових операцій відображає рівень довіри до фінансової системи, доступність платіжної інфраструктури та ступінь інтеграції банківських і небанківських установ у процес обслуговування платежів (рис. 2.7).

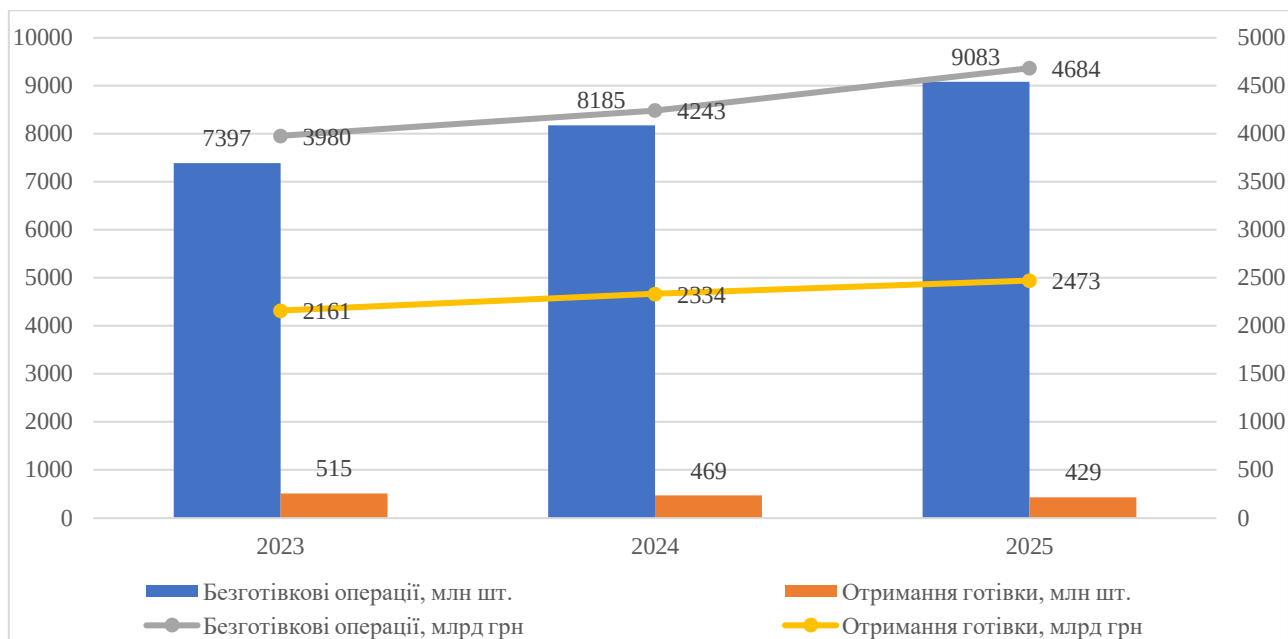


Рис. 2.7. Динаміка кількості та суми операцій, здійснених з використанням платіжних карток, станом на кінець року [31, 32, 33]

Аналіз даних свідчить про стійке зростання безготівкових операцій із використанням платіжних карток як за кількістю, так і за обсягами. Кількість таких операцій збільшилася з 7397 млн у 2023 році до 9083 млн у 2025 році, що свідчить про активне поширення безготівкових розрахунків серед населення. Водночас їх обсяг зріс із 3980 млрд грн до 4684 млрд грн, що підтверджує не лише зростання частоти використання карток, а й збільшення середнього розміру операцій.

На противагу цьому, операції з отримання готівки демонструють тенденцію до зниження за кількістю: з 515 млн у 2023 році до 429 млн у 2025 році. Це свідчить про поступове зменшення залежності користувачів від готівкових коштів і перехід до безготівкових форм розрахунків. Водночас обсяг операцій з отримання готівки, навпаки, зріс – з 2161 млрд грн до 2473 млрд грн. Така суперечлива динаміка може означати, що користувачі рідше знімають готівку, але у більших сумах, що пов'язано з інфляційними процесами або змінами у споживчій поведінці.

Порівняльний аналіз показує, що безготівкові операції значно переважають готівкові як за кількістю, так і за обсягом. Частка безготівкових операцій постійно зростає, що є свідченням розвитку цифрової економіки та

ефективності платіжної інфраструктури. Це також відображає успішну інтеграцію сучасних платіжних технологій, зокрема безконтактних і мобільних платежів, у повсякденне життя користувачів.

Отже, у 2023–2025 роках в Україні відбувається активний перехід від готівкових до безготівкових розрахунків. Зростання кількості та обсягів безготівкових операцій, разом зі зниженням частоти зняття готівки, свідчить про підвищення рівня фінансової культури населення, розвиток платіжної інфраструктури та посилення взаємодії між банківськими і небанківськими установами у сфері надання платіжних послуг.

Структурний аналіз безготівкових операцій із використанням платіжних карток дозволяє визначити ключові напрями використання платіжних інструментів та оцінити поведінкові особливості користувачів фінансових послуг. Розподіл операцій за їх видами відображає рівень розвитку електронної комерції, популярність переказів між фізичними особами, а також ступінь використання карткових платежів у повсякденному споживанні. Дані, наведені на рис. 2.8, характеризують структуру безготівкових операцій за сумою у 2025 році і дозволяють визначити домінуючі сегменти платіжного ринку.

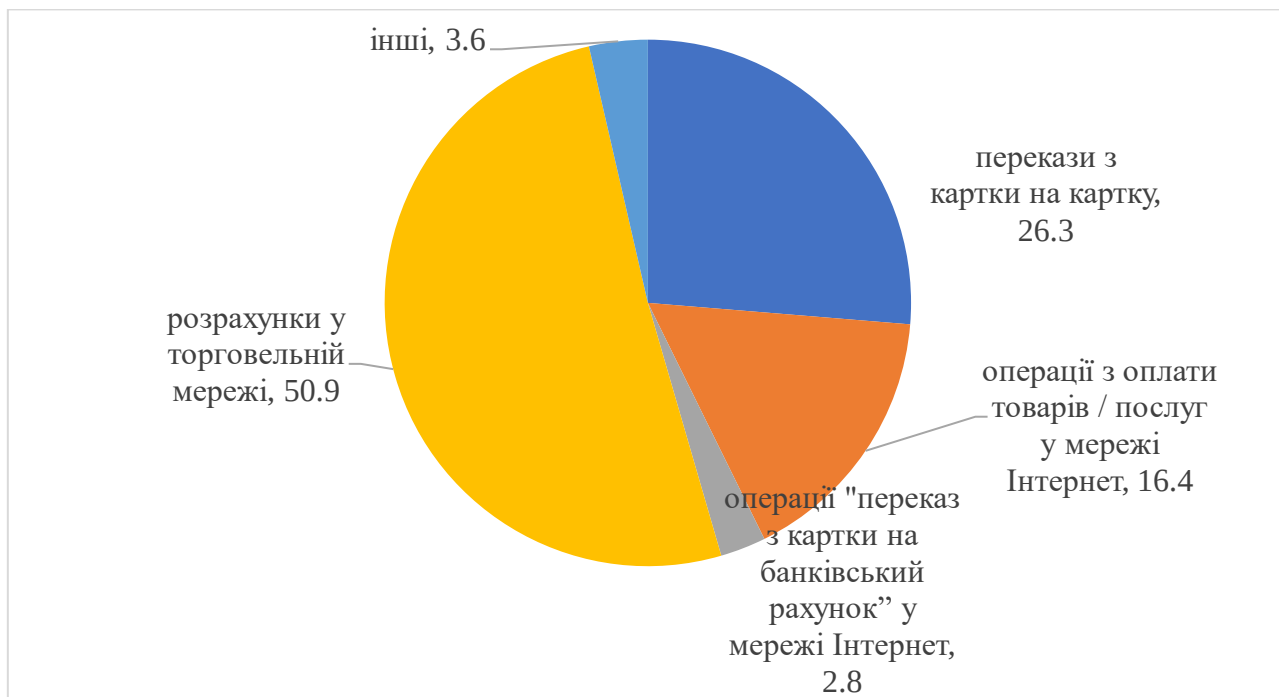


Рис. 2.8. Структура безготівкових операцій з використанням платіжних карток за сумою, 2025 рік, % [31, 32, 33]

Аналіз структури безготівкових операцій свідчить про домінування розрахунків у торговельній мережі, частка яких становить 50,9% від загального обсягу. Це означає, що більше половини всіх безготівкових витрат здійснюється під час оплати товарів і послуг у фізичних точках продажу. Така структура підтверджує високий рівень розвитку еквайрингової інфраструктури та активне використання платіжних карток у повсякденному споживанні.

Другу за значенням позицію займають перекази з картки на картку (26,3%), що свідчить про значну популярність Р2Р-платежів серед населення. Це відображає зміну фінансової поведінки користувачів, для яких такі операції стали швидким і зручним способом розрахунків між фізичними особами, зокрема завдяки розвитку мобільних банківських сервісів.

Важливу роль також відіграють операції з оплати товарів і послуг у мережі Інтернет, частка яких становить 16,4%. Це свідчить про активний розвиток електронної комерції та поступове зміщення споживчої активності в онлайн-середовище. Водночас порівняно з офлайн-розрахунками цей сегмент має меншу частку, що може бути пов'язано з певними обмеженнями або особливостями споживчої поведінки.

Операції типу «переказ з картки на банківський рахунок» у мережі Інтернет займають лише 2,8 %, що вказує на їх допоміжний характер та меншу поширеність серед користувачів. Категорія «інші» (3,6%) об'єднує менш значущі види операцій, які не мають суттєвого впливу на загальну структуру.

Отже, структура безготівкових операцій в Україні у 2025 році формується під впливом трьох ключових напрямів: розрахунків у торговельній мережі, Р2Р-переказів та онлайн-платежів. Такий розподіл свідчить про поєднання традиційних і цифрових каналів здійснення платежів, а також про високий рівень розвитку платіжної інфраструктури. Це, у свою чергу, підтверджує ефективну взаємодію банківських і небанківських установ у забезпеченні різноманітних платіжних сервісів для користувачів.

Платіжні системи переказу коштів відіграють важливу роль у забезпеченні швидких і доступних фінансових операцій, зокрема для фізичних осіб та малого

бізнесу. Платіжні системи переказу коштів забезпечують як внутрішні, так і міжнародні грошові потоки, сприяючи фінансовій інклюзії і підтримці економічної активності. Аналіз динаміки сум переказів через такі системи дозволяє оцінити інтенсивність руху коштів, роль небанківських установ у платіжному ринку, а також залежність економіки від внутрішніх і зовнішніх фінансових потоків (рис. 2.9).

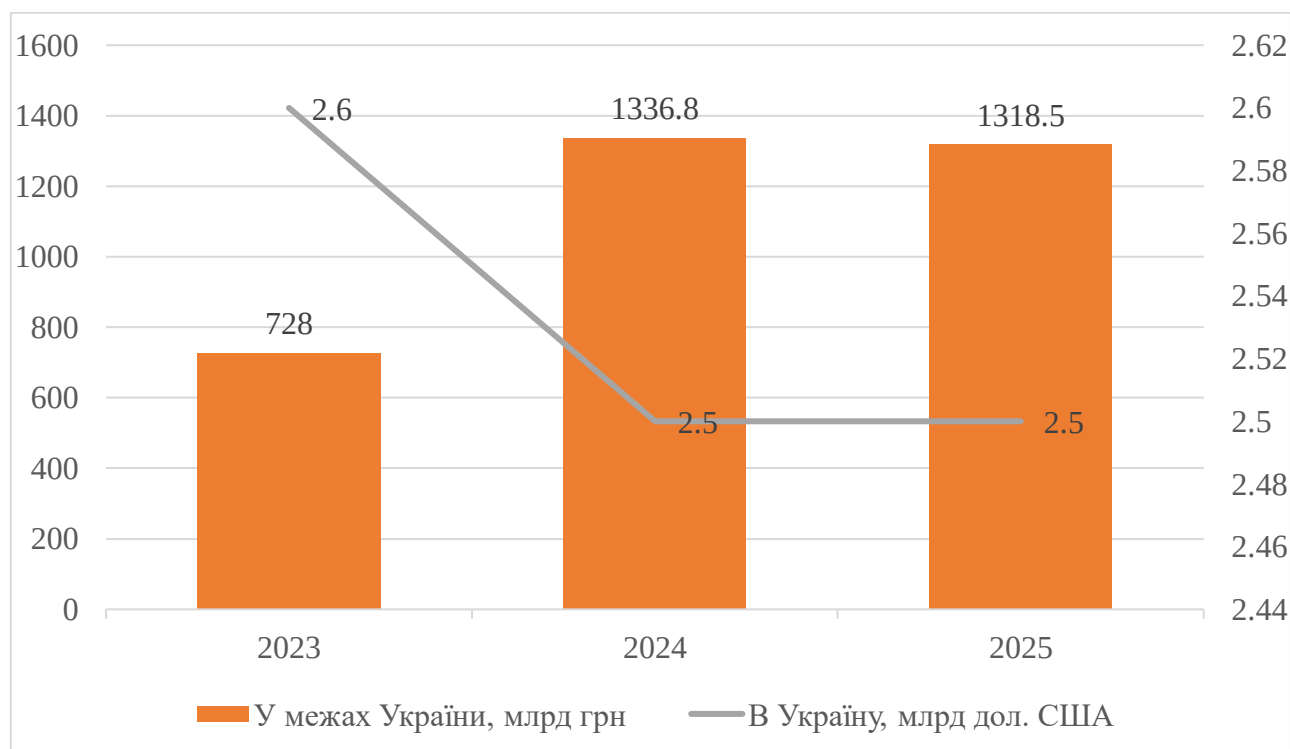


Рис. 2.9. Динаміка сум переказів, здійснених через платіжні системи «переказу коштів» [31, 32, 33]

Аналіз динаміки показує, що внутрішні перекази коштів у межах України демонструють суттєве зростання у 2024 році з подальшою стабілізацією у 2025 році. Так, обсяг внутрішніх переказів збільшився з 728 млрд грн у 2023 році до 1336,8 млрд грн у 2024 році, що свідчить про майже двократне зростання. Це пов'язано з активізацією безготівкових розрахунків, зростанням використання цифрових платіжних сервісів, а також розширенням ролі небанківських платіжних установ у здійсненні переказів.

У 2025 році обсяг внутрішніх переказів дещо знизився до 1318,5 млрд грн, однак залишився на високому рівні. Така динаміка свідчить не про спад

активності, а радше про стабілізацію ринку після різкого зростання у попередньому році.

Щодо міжнародних переказів в Україну, їх обсяги залишаються відносно стабільними протягом усього досліджуваного періоду – на рівні 2,5-2,6 млрд дол. США. Незначне зниження у 2024 році і подальша стабільність у 2025 році свідчать про сформований рівень зовнішніх надходжень через платіжні системи переказу коштів. Це пов'язано з відносною стабільністю обсягів приватних грошових переказів (ремітенсів), які є важливим джерелом валютних надходжень в економіку України.

Порівняльний аналіз показує, що внутрішні перекази значно переважають міжнародні за масштабами, що підтверджує домінування внутрішнього платіжного ринку. Водночас стабільність міжнародних переказів свідчить про їхню важливу підтримуючу роль, особливо в умовах економічної нестабільності.

Отже, у 2023–2025 роках платіжні системи переказу коштів в Україні демонструють зростання внутрішніх операцій і стабільність міжнародних потоків. Це свідчить про посилення ролі таких систем у забезпеченні фінансових взаємодій між економічними суб'єктами, а також про ефективну взаємодію банківських і небанківських установ у межах платіжної інфраструктури України.

Структурний аналіз сум переказів у межах України за типами платіжних систем дозволяє оцінити розподіл ролей між банківськими та небанківськими установами у сфері переказу коштів. Такий підхід дає змогу визначити рівень конкуренції на платіжному ринку, ступінь залучення різних категорій учасників до обслуговування фінансових потоків, а також оцінити ефективність їх взаємодії в межах платіжної інфраструктури. Дані, наведені на рис. 2.10, відображають структуру сум переказів у 2025 році за ознакою належності платіжних систем до банківського або небанківського сектору.

Аналіз структури свідчить, що у 2025 році домінуючу позицію на ринку внутрішніх переказів займають платіжні системи, створені банками, частка яких становить 59% від загального обсягу переказів. Це підтверджує провідну роль банківського сектору у забезпеченні платіжних операцій, зокрема завдяки

розвиненій інфраструктурі, високому рівню довіри з боку клієнтів та широкому спектру фінансових послуг.

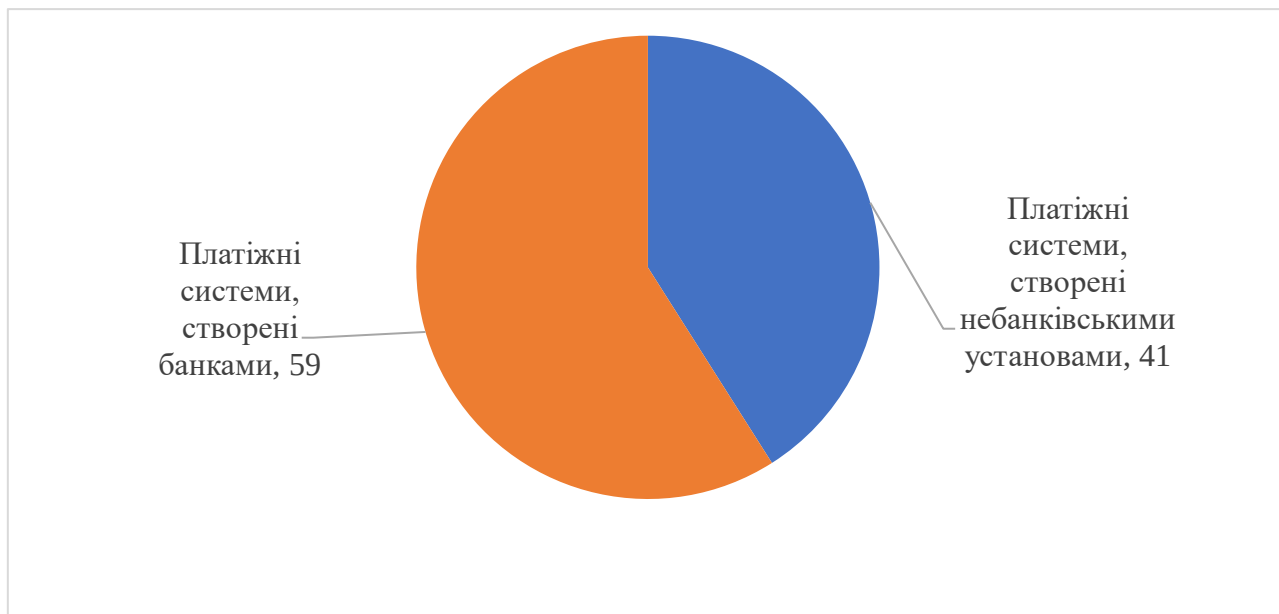


Рис. 2.10. Структура сум переказів, здійснених через платіжні системи в межах України за 2025 рік (за сумою переказів), % [31, 32, 33]

Водночас значною є і частка платіжних систем, створених небанківськими установами – 41%. Такий показник свідчить про суттєве посилення позицій небанківського сектору на платіжному ринку. Фінтех-компанії та інші небанківські надавачі платіжних послуг активно конкурують із банками, пропонуючи інноваційні, зручні та часто більш доступні сервіси, що сприяє зростанню їхньої частки у загальному обсязі переказів.

Співвідношення 59% до 41% демонструє, що хоча банки залишаються основними учасниками платіжного ринку, небанківські установи вже відіграють вагомую роль у формуванні платіжних потоків. Це свідчить про формування конкурентного середовища, в якому відбувається активна взаємодія між різними типами учасників.

Загалом така структура відображає поступовий перехід від домінування банків до більш збалансованої моделі платіжного ринку, де небанківські установи виступають важливими провайдерами платіжних послуг. Це сприяє підвищенню ефективності платіжної інфраструктури, розширенню вибору для користувачів та стимулює інноваційний розвиток фінансового сектору України.

Отже, платіжний ринок України у досліджуваний період характеризується структурною трансформацією, цифровізацією і посиленням ролі небанківського сектору. Взаємодія банківських і небанківських установ стає більш тісною і взаємодоповнюючою, що сприяє підвищенню ефективності платіжної інфраструктури, розширенню спектра послуг і забезпеченню стійкості фінансової системи в умовах сучасних викликів.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ У ПЛАТІЖНІЙ ІНФРАСТРУКТУРІ УКРАЇНИ

3.1. Зарубіжний досвід інтеграції банківських і небанківських фінансових установ у платіжну інфраструктуру

Сучасна платіжна інфраструктура переживає фундаментальну трансформацію, зумовлену конвергенцією банківського і небанківського фінансових секторів. Якщо ще два десятиліття тому доступ до платіжних систем був фактично монополією комерційних банків, то сьогодні небанківські фінансові установи (платіжні інституції, електронні гроші, фінтех-компанії, оператори мобільних гаманців) стають рівноправними або близькими до рівноправних учасниками розрахункових систем у більшості розвинутих юрисдикцій.

Рушійними силами цих змін є кілька взаємопов'язаних чинників. З технологічного боку – цифровізація фінансових послуг, поширення смартфонів і хмарних обчислень, стандартизація API і відкритих протоколів знизило бар'єри входу на платіжний ринок до мінімуму. З регуляторного – усвідомлення того, що замкнутість платіжної інфраструктури стримує конкуренцію та інновації, а відтак шкодить споживачам і економічній ефективності загалом. З ринкового – зростаючий попит на миттєві, дешеві і прозорі платежі, який традиційні банківські структури не завжди здатні задовольнити через спадщину застарілих систем і відносно високу вартість операційної моделі.

У відповідь на ці виклики провідні країни обрали різні стратегії інтеграції небанківських фінансових установ у платіжну інфраструктуру.

На рис. 3.1 показано як три рівні учасників – від центральних банків до кінцевих споживачів – взаємодіють через платіжну інфраструктуру в різних моделях.

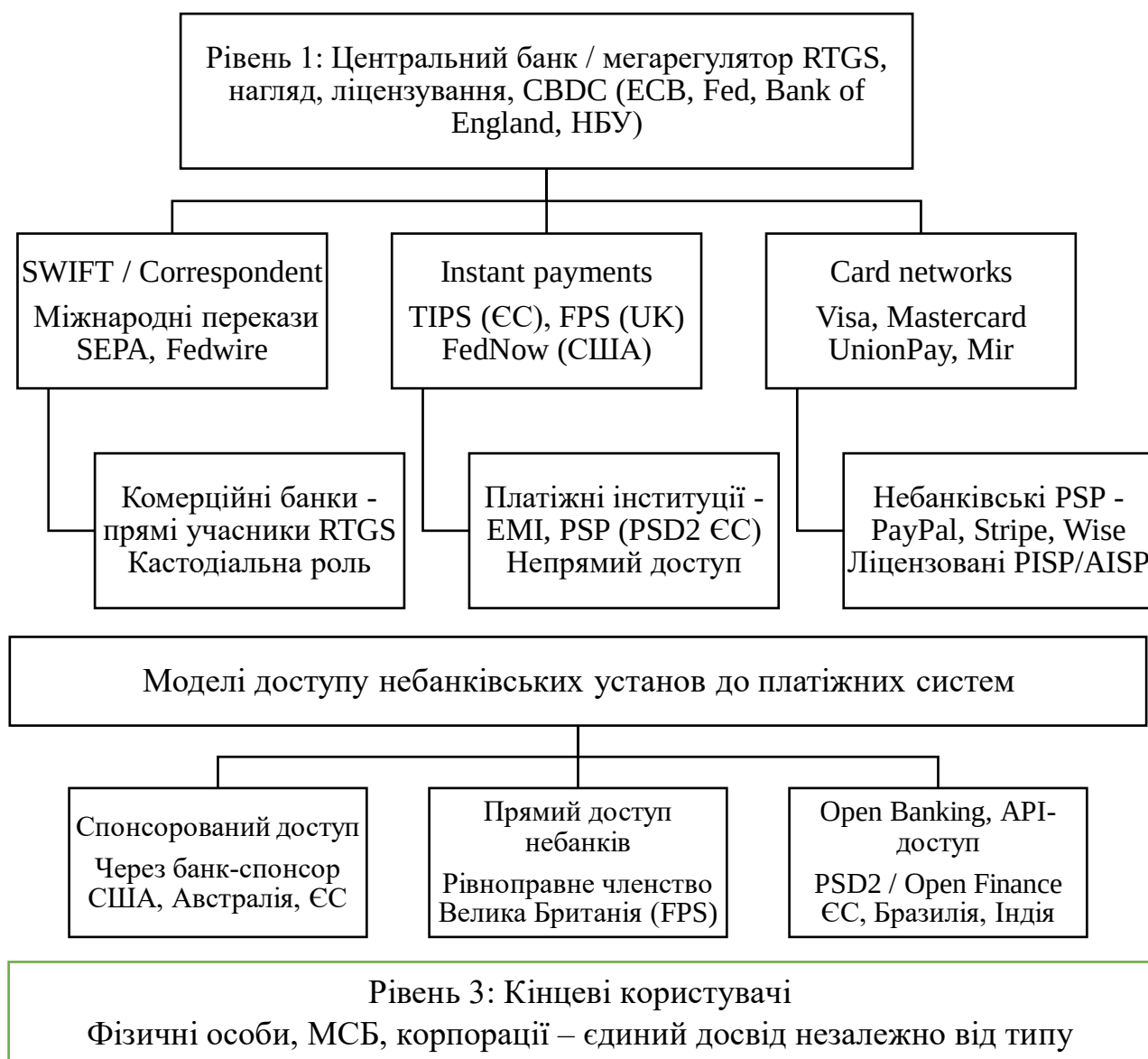


Рис. 3.1. Механізм взаємодії трьох рівнів платіжної інфраструктури

Платіжна система функціонує як ієрархічна конструкція, де кожен рівень виконує чітко визначену роль, а переміщення грошей між учасниками відбувається послідовно – зверху вниз при надходженні ліквідності і знизу вгору при ініціюванні платежів.

Центральний банк займає верхівку архітектури так як є єдиним емітентом грошей, в яких і відбувається остаточний розрахунок між усіма учасниками системи. Це означає, що кожен комерційний банк тримає кореспондентський рахунок у центральному банку. Саме рух між цими рахунками є остаточним і безвідкличним розрахунком. Коли банк А переказує гроші банку В, на рівні

реальних розрахунків відбувається дебетування рахунку А і кредитування рахунку В в центральному банку – незалежно від того, скільки проміжних ланок задіяно нижче.

Для цього центральні банки підтримують системи RTGS – Real-Time Gross Settlement. Fedwire у США, TARGET2 і TIPS у ЄС, CHAPS у Великій Британії, СЕП в Україні – є технічними платформами, через які комерційні банки в реальному часі переміщують грошові ресурси між своїми рахунками у центральному банку [2]. Крім операційної функції, центральний банк виконує й регуляторну: встановлює правила участі в системі, ліцензує платіжні установи, визначає пруденційні вимоги і в кризовій ситуації виступає кредитором останньої інстанції, забезпечуючи системі необхідну ліквідність.

Між центральним банком і кінцевими учасниками розташований операційний рівень – технічні платіжні системи, клірингові палати та карткові мережі. Їхня функція полягає в тому, щоб перетворити мільярди окремих платіжних доручень на впорядкований потік, придатний для розрахунку.

Ключовий механізм тут – кліринг, тобто взаємозалік зустрічних вимог між учасниками. Замість того, щоб кожен окремий платіж одразу знаходив відображення в центральному банку, клірингова палата накопичує транзакції за визначений проміжок часу, розраховує чисті позиції кожного учасника і передає до RTGS лише підсумкові суми. Це радикально скорочує потребу в грошових ресурсах: замість розрахунку по кожній транзакції окремо система розраховує лише кілька тисяч нетто-позицій на день.

Системи миттєвих платежів – TIPS у ЄС, FPS у Великій Британії [2], FedNow у США [4] – відрізняються від традиційних тим, що здійснюють індивідуальний розрахунок у реальному часі, не накопичуючи пакети. Це забезпечує миттєву остаточність, але вимагає від учасників постійного підтримання достатньої ліквідності. Карткові мережі (Visa, Mastercard) функціонують дещо інакше: вони самі є клірингом і маршрутизацією, а розрахунок з банками-емітентами та банками-еквайєрами відбувається через власних розрахункових агентів або напряду через кореспондентські рахунки.

На нижньому рівні перебувають безпосередні учасники платіжного ринку – ті, хто обслуговує кінцевих клієнтів. Тут і виявляється ключова відмінність між банківськими і небанківськими установами.

Комерційні банки є прямими учасниками розрахункових систем, тримають рахунок у центральному банку, несуть пруденційні вимоги до капіталу і ліквідності та мають необмежений доступ до платіжної інфраструктури першого і другого рівнів. Коли клієнт банку ініціює переказ, банк самостійно розміщує платіжне доручення в системі і несе повну відповідальність за його виконання.

Небанківські платіжні установи (EMI, PSP, фінтех-компанії) можуть отримати доступ до платіжної інфраструктури трьома способами: через банк-спонсор, через пряме членство в системах, що дозволяють це (як FPS у Великій Британії або TIPS у ЄС), або через Open Banking API, коли ініціювання платежу відбувається з рахунку клієнта в його банку без власного розрахункового рахунку PSP взагалі [5].

Європейський Союз пішов шляхом законодавчого примусу через Директиву PSD2 [6] та пряму участь небанків у TIPS – системі миттєвих розрахунків ЄЦБ. Велика Британія відкрила пряме членство в Faster Payments Service для ліцензованих платіжних інституцій, поставивши фінтех-компанії в один ряд з великими банками на рівні клірингу. Індія реалізувала принципово інший підхід, збудувавши UPI як відкриту публічну платформу, де небанківські додатки конкурують безпосередньо на рівні клієнтського досвіду, спираючись на спільну розрахункову шину. Бразилія з запуском системи Pix у 2020 році встановила один із найамбітніших стандартів прямого доступу небанків до платежів у реальному часі [9]. США, натомість, зберігають більш консервативну модель спонсорованого доступу, хоча запуск FedNow у 2023 році та дискусії навколо Industrial Loan Companies свідчать про поступове пом'якшення цієї позиції.

Інтеграція небанківських учасників у платіжну інфраструктуру несе в собі не лише можливості, а й суттєві ризики. Питання регуляторного арбітражу –

коли небанківські установи виконують фактично банківські функції, не несучи відповідного пруденційного навантаження, – набуває дедалі більшої гостроти в контексті системної стабільності. Саме тому принцип «same activity, same risk, same rule», закладений у PSD3 та DORA на рівні ЄС, відображає загальносвітову тенденцію до вирівнювання регуляторного поля. Окремий вимір проблеми відкриває перспектива впровадження цифрових валют центральних банків (CBDC), яка здатна радикально переформатувати всю архітектуру платіжного доступу, надавши небанківським посередникам – або, навпаки, кінцевим споживачам – прямий доступ до зобов'язань центрального банку.

Дослідження зарубіжного досвіду в цій сфері є особливо актуальним для України, де НБУ активно розвиває СЕП нового покоління і вивчає можливість запровадження цифрової гривні, а небанківський фінансовий сектор після реформи «спліт» 2020 року опинився під єдиним наглядом, що створює підґрунтя для його глибшої інтеграції в національну платіжну інфраструктуру. Аналіз успішних і менш вдалих іноземних моделей дозволяє виявити ключові закономірності та уникнути характерних помилок при формуванні власної стратегії.

3.2. Перспективи розвитку платіжної інфраструктури України в умовах цифровізації

Трансформація платіжної інфраструктури України відбувається на перетині декількох визначальних процесів – євроінтеграційних зобов'язань, постконфліктного економічного відновлення, глобальних тенденцій цифровізації фінансових послуг та інституційних реформ, розпочатих із набуттям чинності Законом України «Про платіжні послуги» у 2022 році. Сукупність цих чинників формує унікальний контекст, у якому питання модернізації платіжної інфраструктури набуває не лише економічного, а й стратегічного значення для забезпечення фінансової стійкості держави.

Науковий дискурс щодо перспектив розвитку платіжних систем у країнах із перехідною економікою традиційно зосереджується на трьох вимірах:

- технологічному, що охоплює впровадження систем миттєвих платежів, відкритого банкінгу та цифрових валют центральних банків;
- інституційному, пов'язаному з гармонізацією регуляторного середовища з *acquis communautaire* ЄС у частині платіжного законодавства;
- структурному, який стосується перерозподілу ролей між банківськими і небанківськими учасниками платіжного ринку.

Водночас специфіка України полягає в тому, що всі три виміри реалізуються одночасно в умовах воєнного часу, що суттєво ускладнює їх теоретичне осмислення та практичне втілення.

Сучасний етап розвитку платіжних систем характеризується якісним зрушенням у природі технологічних змін: якщо попередні десятиліття позначалися переважно еволюційним удосконаленням наявних інструментів – переходом від паперових до електронних розрахунків, від фізичних карток до токенизованих платежів, – то нинішній період відзначається конвергенцією декількох проривних технологій, кожна з яких окремо здатна суттєво змінити архітектуру платіжної інфраструктури, а їх поєднання формує якісно новий технологічний устрій фінансового сектору. Для України, яка одночасно здійснює євроінтеграційну адаптацію регуляторного середовища і постконфліктну відбудову економіки, розуміння цих тенденцій є необхідною умовою формування адекватної стратегії розвитку платіжної інфраструктури.

Фінтех нерідко вживається як синонім технологічного стартапу у фінансовій сфері, що суттєво звужує його аналітичний потенціал. У контексті платіжної інфраструктури фінтех доцільніше розглядати як сукупність небанківських суб'єктів, що використовують цифрові технології для надання платіжних, кредитних та суміжних фінансових послуг поза межами традиційної банківської ліцензійної моделі. Саме ця характеристика, позабанківська природа при виконанні фінансових функцій, визначає системний вплив фінтех-сектору на платіжну інфраструктуру.

Глобальний досвід свідчить, що фінтех-компанії трансформують платіжну інфраструктуру за трьома взаємопов'язаними векторами:

1. Дезінтермедіація карткових мереж: такі компанії, як Stripe, Adyen та Checkout.com, побудували власні платіжні стеки, що дозволяють проводити транзакції account-to-account, минаючи традиційні схеми Visa і Mastercard, зі значно нижчою вартістю міжбанківської комісії.

2. Переосмислення клієнтського досвіду: необтяжені спадщиною застарілих систем, фінтех-компанії реалізують платіжні продукти з рівнем зручності, який традиційні банки відтворюють із суттєвим запізненням.

3. Фрагментація вартісного ланцюга: там, де банк традиційно виконував увесь цикл платіжної послуги, фінтех-екосистема розподіляє цей ланцюг між спеціалізованими гравцями – ініціаторами, агрегаторами, провайдерами ідентифікації, операторами compliance-функцій.

Для України цей вектор розвитку набуває особливого значення в контексті Закону «Про платіжні послуги» 2022 року, який імплементував ключові положення PSD2 і створив правову основу для ліцензування небанківських платіжних установ [36]. Поява категорій PISP та AISP у вітчизняному законодавстві відкриває формальний шлях для фінтех-компаній до платіжної інфраструктури – проте реалізація цього потенціалу залежатиме від темпів впровадження технічних стандартів API та готовності банківської системи до відкриття інтерфейсів.

Застосування методів машинного навчання та штучного інтелекту у платіжній інфраструктурі доцільно аналізувати у двох площинах: операційній, що стосується підвищення ефективності обробки транзакцій, та архітектурній, що передбачає переосмислення самої логіки управління ризиками у платіжних системах.

На операційному рівні AI-технології вирішують задачі, для яких традиційні rule-based підходи виявляються принципово обмеженими. Фрод-детекція в режимі реального часу є найбільш дослідженим прикладом: моделі машинного навчання здатні аналізувати сотні ознак транзакції одночасно –

географічну аномальність, поведінковий профіль клієнта, контекст пристрою, часові патерни – і приймати рішення про блокування за мілісекунди, що є неможливим для детермінованих правил. Mastercard повідомляє, що впровадження AI-скорингу дозволило знизити рівень хибнопозитивних блокувань на 80% при одночасному підвищенні виявляємості реального шахрайства – що є прямим індикатором економічної цінності технології для всіх учасників платіжного ланцюга [10].

На архітектурному рівні AI формує якісно нову модель управління ліквідністю в платіжних системах. Предиктивне управління ліквідністю на основі прогнозування платіжних потоків дозволяє центральним банкам і системним операторам оптимізувати розподіл ліквідності між учасниками RTGS, знижуючи операційні витрати системи в цілому. Банк Англії та ЄЦБ активно досліджують застосування агентних AI-моделей для моніторингу системних ризиків у реальному часі – підхід, що може суттєво змінити саму концепцію пруденційного нагляду за платіжними системами [10].

Для вітчизняної практики критично важливим є напрям AML/CFT-комплаєнсу: традиційні транзакційний моніторинг на основі порогових правил генерує неприйнятно високий рівень хибних спрацювань, що перевантажує compliance-підрозділи банків і знижує якість виявлення реальних підозрілих операцій. Перехід до AI-базованого моніторингу, апробованого в юрисдикціях ЄС, є одним із найбільш економічно обґрунтованих напрямів технологічної модернізації для НБУ та учасників платіжного ринку України.

Відкриті програмні інтерфейси є технологічним механізмом, через який концепція Open Banking перетворюється з регуляторного принципу на реальну зміну архітектури ринку. Проте зводити роль API виключно до технічного інструменту означало б недооцінювати їх системний вплив на структуру платіжної інфраструктури.

Стандартизований API-доступ переосмислює саму природу конкуренції у фінансових послугах. Банк перетворюється із замкнутої екосистеми, що утримує клієнта через технологічні бар'єри, на інфраструктурний шар – «utility», що надає

надійне зберігання коштів і гарантований доступ до платіжних систем. Конкуренція ж переміщується на рівень вище: в якість аналітики, персоналізацію продуктів, зручність інтерфейсу та екосистемні пропозиції, які будують небанківські провайдери поверх банківської інфраструктури. Ця логіка точно відтворює те, що відбулося у телекомунікаційній індустрії після відкриття мережевої інфраструктури: оператори збереглися як інфраструктурний шар, проте більша частина споживчої цінності перемістилася до сервісних провайдерів поверх мережі.

Для платіжної інфраструктури відкриті API формують три конкретні зміни у взаємодії учасників.

По-перше, виникає можливість ініціювання платежу безпосередньо з банківського рахунку клієнта третьою стороною без участі карткових мереж – PISP-модель, що знижує вартість транзакції для торговців і відкриває простір для нових бізнес-моделей у сфері e-commerce.

По-друге, агрегація фінансових даних клієнта з різних установ в єдиному інтерфейсі – AISP-модель – стає основою для принципово нових продуктів у кредитуванні, страхуванні та управлінні особистими фінансами, оскільки дозволяє замінити декларативну самооцінку клієнта верифікованими транзакційними даними.

По-третє, вбудовані фінансові послуги (embedded finance) – інтеграція платіжних, кредитних і страхових продуктів безпосередньо в нефінансові платформи – стають технологічно тривіальними, що відкриває ринок для маркетплейсів, логістичних і агроплатформ, орієнтованих на специфічні сегменти вітчизняної економіки.

Лише комплексна реалізація цих напрямів здатна забезпечити якісний стрибок у конкурентоспроможності і стійкості платіжної інфраструктури України відповідно до стандартів Єдиного платіжного простору ЄС (SEPA).

ВИСНОВКИ

Платіжна інфраструктура виступає фундаментальною складовою фінансової системи, забезпечуючи організацію і безперервність руху грошових потоків в економіці. Її суть розкривається як інтегрована багаторівнева система, що поєднує інституційні, технологічні, інструментальні та нормативно-правові компоненти, взаємодія яких формує умови для ефективного здійснення платіжних операцій. Виконуючи розрахункову, трансакційну, посередницьку, стабілізаційну, інформаційну, інноваційну та інклюзивну функції, платіжна інфраструктура не лише забезпечує обіг вартості, а й сприяє розвитку фінансового ринку, підвищенню його ефективності та стійкості.

Водночас аналіз учасників платіжного ринку відповідно до законодавчого підходу показав, що сучасна платіжна інфраструктура функціонує як комплексна екосистема, у якій ключову роль відіграють банки, небанківські установи, оператори платіжних систем, технологічні провайдери і користувачі. Банки формують інституційну основу системи, забезпечуючи стабільність, ліквідність і завершеність розрахунків, тоді як небанківські установи виступають драйверами інновацій, підвищуючи доступність і зручність платіжних послуг. Оператори платіжних систем і технологічні учасники забезпечують організаційно-технічну цілісність платіжного процесу, а користувачі формують попит і визначають напрями розвитку ринку.

Таким чином, платіжна інфраструктура є динамічною системою взаємодії, у якій відбувається поєднання стабільності та інноваційності: банки забезпечують її надійність, небанківські установи – гнучкість і розвиток, а технологічні та інституційні компоненти – узгодженість функціонування. Саме така взаємодоповнювальна модель створює передумови для ефективного функціонування платіжного ринку та його адаптації до викликів цифрової економіки.

Проведений аналіз діяльності учасників платіжного ринку України та платіжних операцій дозволяє сформувати цілісне уявлення про сучасний стан і тенденції розвитку платіжної інфраструктури, а також характер взаємодії банківських і небанківських установ.

Платіжний ринок України у 2023–2025 роках перебував у стані активної трансформації, зумовленої насамперед імплементацією Закону України «Про платіжні послуги». Відбулося скорочення кількості платіжних систем, особливо створених резидентами, що свідчить про очищення ринку від неактивних або таких, що не відповідають регуляторним вимогам, учасників. Водночас спостерігається стабілізація кількості банківських платіжних систем і поступове посилення ролі технологічних операторів. Важливою тенденцією є розширення участі небанківських установ у платіжній інфраструктурі, зокрема через отримання ліцензій, участь у платіжних системах і навіть інтеграцію до системи електронних платежів.

Аналіз інфраструктурних показників засвідчив суттєве зростання кількості платіжних пристроїв, особливо платіжних терміналів у торговельній мережі, що підтверджує розвиток еквайрингу і розширення можливостей безготівкових розрахунків. Паралельно зростає емісія платіжних карток, зокрема безконтактних і токенізованих, що свідчить про цифровізацію платіжного ринку. Водночас розвиток національної платіжної системи має поступовий характер і супроводжується як кількісними, так і якісними змінами.

Платіжні операції в Україні характеризуються стійким зростанням обсягів і кількості, що відображає активізацію економічної діяльності і підвищення рівня фінансової інтеграції. Домінуючим інструментом є кредитовий трансфер, який забезпечує як внутрішні, так і транскордонні розрахунки. Водночас прямий дебет залишається менш поширеним, що свідчить про його обмежене використання на сучасному етапі.

Суттєвою тенденцією є зростання безготівкових операцій із використанням платіжних карток, які значно переважають готівкові як за кількістю, так і за обсягом. Структура таких операцій свідчить про домінування

розрахунків у торговельній мережі та значну частку переказів між фізичними особами, що відображає зміну платіжної поведінки населення. Водночас скорочення кількості операцій зі зняття готівки підтверджує поступовий перехід до безготівкової економіки.

Аналіз переказів через платіжні системи показав, що внутрішні операції суттєво переважають міжнародні за обсягами, однак останні залишаються стабільним джерелом надходжень. При цьому структура ринку свідчить про збереження провідної ролі банківських платіжних систем, хоча небанківські установи вже займають вагомую частку, що підтверджує формування конкурентного середовища.

Дослідження перспектив розвитку платіжної інфраструктури України в умовах цифровізації виявило, що вітчизняний платіжний ринок перебуває на етапі системної трансформації, зумовленої одночасною дією трьох взаємопов'язаних чинників: євроінтеграційної адаптації регуляторного середовища, технологічного розвитку фінтех-сектору і цифровізації державних і фінансових послуг загалом.

За результатами проведеного дослідження сформульовано такі практичні рекомендації:

1. Необхідним є запуск Open Banking в Україні. НБУ доцільно орієнтуватися на британську модель жорсткої технічної стандартизації через єдиний обов'язковий стандарт API.

2. НБУ рекомендується розробити диференційовані вимоги до капіталу та операційної стійкості небанківських надавачів платіжних послуг залежно від їх ролі в платіжному ланцюзі і обсягу оброблюваних коштів.

3. Впровадження AI-інструментів у сфері AML/CFT-моніторингу є одним із найбільш економічно обґрунтованих напрямів технологічної модернізації для учасників вітчизняного платіжного ринку.

4. Стратегічним пріоритетом для НБУ у середньостроковій перспективі має стати синхронізована реалізація трьох взаємопов'язаних напрямів:

стандартизації відкритих API, формування ліцензованої екосистеми фінтех-провайдерів і впровадження AI-базованого регуляторного нагляду.

Платіжний ринок України у досліджуваний період характеризується структурною трансформацією, цифровізацією та посиленням ролі небанківського сектору. Взаємодія банківських і небанківських установ стає більш тісною та взаємодоповнюючою, що сприяє підвищенню ефективності платіжної інфраструктури, розширенню спектра послуг і забезпеченню стійкості фінансової системи в умовах сучасних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. AlSagri H. S. Hybrid machine learning-based multi-stage framework for detection of credit card anomalies and fraud. *IEEE Access*. 2025. DOI: 10.1109/ACCESS.2025.3565612
2. Aurazo J., Frost J., Kosse A. Faster digital payments: global and regional perspectives. *BIS Papers*. 2024. No. 152. URL: <https://www.bis.org/publ/bppdf/bispap152.pdf>
3. Babaian A. V. Digital transformation of Ukraine's banking. *Conference proceedings*. 2024. URL: <https://archive.logos-science.com/index.php/conference-proceedings/article/download/2294/2332/2362>
4. Colangelo G., Khandelwal P. Many shades of open banking: comparative analysis of rationales and models. *Internet Policy Review*. 2025. Vol. 14(1). DOI: <https://doi.org/10.14763/2025.1.1821>
5. Committee on Payments and Market Infrastructures. Improving access to payment systems for cross-border payments: best practices for self-assessments. *BIS CPMI Publications*. 2022. No. 202. URL: <https://www.bis.org/cpmi/publ/d202.pdf>
6. Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council on payment services in the internal market (PSD2). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2015/2366/oj/eng>
7. Feyen E., Frost J., Gambacorta L., Natarajan H., Saal M. Fintech and the digital transformation of financial services: implications for market structure and public policy. *BIS Papers*. 2021. No. 117. URL: <https://www.bis.org/publ/bppdf/bispap117.pdf>
8. Fitzgerald E., Illes A., Lammer T., Leppanen F., Semorile F. Moving on up: results of the 2024 cross-border payments monitoring survey. *CPMI Brief*. 2024. No. 10. URL: <https://www.bis.org/cpmi/publ/brief10.pdf>
9. International Monetary Fund. Programmability in payment and settlement: concepts and implications. *IMF Working Paper*. 2024. WP/2024/177. URL:

<https://www.imf.org/-/media/files/publications/wp/2024/english/wpiea2024177-print-pdf.pdf>

10. Kretov D., Kretova O., Zherdetska L., Chaikovskiy Y. Digitalization management in the corporate banking sector of Ukraine. *Economics Ecology Socium*. 2024. Vol. 8. P. 92–103. URL: <https://ees-journal.com/index.php/journal/article/view/266>

11. Li Z., Liu G., Jiang C. Deep representation learning with full center loss for credit card fraud detection. *IEEE Transactions on Computational Social Systems*. 2020. Vol. 7(2). P. 569–579.

12. Lucas Y., Portier P.-E., Laporte L. et al. Towards automated feature engineering for credit card fraud detection using multi-perspective HMMs. *Future Generation Computer Systems*. 2020. Vol. 102. P. 393–402.

13. Mukhamadiyev A., Nazarov F., Yarmatov S., Cho J. Intelligent algorithms for the detection of suspicious transactions in payment data management systems based on LSTM neural networks. *Sensors*. 2025. Vol. 25(21). DOI: <https://doi.org/10.3390/s25216683>

14. Obikhod S., Oleksyn A., Berezhynskiy D., Pikus R., Smereka S. Systemic risks in the global financial system and their influence on economic stability. *Economic Affairs*. 2024. Vol. 69. DOI: 10.46852/0424-2513.1.2024.14

15. Organization for Economic Co-operation and Development. Shifting from open banking to open finance: results from the 2022 OECD survey. Paris: OECD Publishing, 2023. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/01/shifting-from-open-banking-to-open-finance_1a650f63/9f881c0c-en.pdf

16. Polasik M., Butor-Keler A., Widawski P., Keler G. Empirical study based on PSD2, RTS, and expert surveys from 30 countries (PayTechImpact.EU project). *Financial Law Review*. 2024. Issue 34(2). P. 59–90. DOI: <https://doi.org/10.4467/22996834FLR.24.007.20612>

17. Singh A., Jain A. An empirical study of AML approach for credit card fraud detection. *International Journal of Computers Communications & Control*. 2020. Vol. 14(6). P. 670–690.
18. Single Euro Payments Area (SEPA) standards. URL: <https://www.ecb.europa.eu/paym/retail/sepa/html/index.en.html>
19. Sokrovol'ska N., Korbutiak A., Oleksyn A. State regulator's role in the country's banking system during wartime. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. Vol. 2(49). P. 43–55. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.49.2023.3985>
20. Taha A. A., Malebary S. J. An intelligent approach to credit card fraud detection using an optimized light gradient boosting machine. *IEEE Access*. 2020. Vol. 8. P. 25579–25587.
21. Tyagi C., Parwekar P., Singh P., Natla K. Analysis of credit card fraud detection techniques. *Solid State Technology*. 2020. Vol. 63(6). P. 18057–18069.
22. Грубляк О., Олексин А. Зелені облігації як інструмент залучення інвестицій в екологічні проекти. *Галицький економічний вісник*. 2024. Т. 91. № 6. С. 95–101. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.06.095
23. Єрмошкіна О. В., Мусаєва Н. М. Платіжна система як базовий елемент цифрової економіки: інституціонально-поведінкові аспекти. *Економічний вісник*. 2021. № 4. DOI: <https://doi.org/10.33271/ebdut/76.135>
24. Квасницька Р., Форкун І., Гордєєва Т. Сучасні підходи забезпечення інформаційної безпеки платіжних систем та їх кіберзахисту. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 5. Т. 1. С. 47–52.
25. Кравченко І., Балакіна Ю. Визначення сутності поняття «платіжна система». *Фінансовий простір*. 2014. С. 141–144. URL: <https://fp.lnu.edu.ua/index.php/fp/article/view/293>
26. Міщенко В. І., Науменкова С. В., Міщенко С. В. Управління операційними ризиками в платіжних системах. *Економічний простір*. 2023. № 183. С. 79–87.

27. Назаренко В. До питання визначення поняття «платіжна система» в Україні. *Фінансове право*. 2017. №10.
28. Нацбанк оновив перелік важливих об'єктів платіжної інфраструктури в Україні. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3963860-nacbank-onoviv-perelik-vazlivih-obektiv-platiznoi-infrastrukturi-v-ukraini.html>
29. Національний банк України. *Концепція відкритого банкінгу в Україні*. 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Open_banking_conception_NBU_2023.pdf
30. Національний банк України. Методичні рекомендації з управління ризиками в платіжних системах. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Guidelines_risk_management_ps.pdf?v=14
31. Національний банк України. *Річний звіт за 2023 рік*. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2023.pdf?v=17
32. Національний банк України. *Річний звіт за 2024 рік*. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2024.pdf?v=17
33. Національний банк України. *Річний звіт за 2025 рік*. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2025.pdf?v=17
34. Олексин А. Г. Діяльність банківської системи України в умовах воєнного стану. *Scientific Journal of Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University Economics*. 2023. № 2. С. 89–95. DOI: <https://doi.org/10.32782/ecovis/2023-2-14>
35. Пожидаєва М. А. Еволюція використання електронних платіжних інструментів: фінансово-правовий аспект. *Правові горизонти*. 2020. № 20 (33). С. 82–87.
36. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#n1249>

37. Ставерська Т. Еволюція платіжних систем: інновації на шляху до цифрового майбутнього. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-85>
38. Трусова Н. В., Чкан І. О. Платіжні системи в Україні та ризики їх функціонування. *Бізнес Інформ*. 2021. № 1. С. 257–263.
39. Фрадинський О. А. Використання системи «хавала» при здійсненні неформальних міжнародних грошових переказів. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2025. № 1. С. 186–190.
40. Фрадинський О. Платіжні системи: сутність, еволюція та ризики функціонування. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 4 (55). С. 42–47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-55-6>

АНОТАЦІЯ

Федоряк І.В. Взаємодія банківських та небанківських установ у платіжній інфраструктурі України. Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича. Чернівці. 2026. 57 с.

У роботі досліджуються теоретичні, аналітичні та практичні аспекти взаємодії банківських і небанківських установ у платіжній інфраструктурі України. У першому розділі розкрито економічну сутність платіжної інфраструктури, узагальнено наукові підходи до її трактування, визначено її структуру, складові елементи та функції у фінансовій системі. У другому розділі здійснено комплексний аналіз функціонування платіжного ринку України у 2023–2025 роках, досліджено динаміку кількісних показників учасників платіжної інфраструктури. У третьому розділі визначено ключові проблеми функціонування платіжної інфраструктури та взаємодії її учасників, а також обґрунтовано напрями вдосконалення платіжного ринку України.

Ключові слова: платіжна інфраструктура, платіжні системи, платіжні послуги, банки, небанківські фінансові установи, фінтех, кредитовий трансфер, прямий дебет, платіжні картки, безготівкові розрахунки, цифровізація.

SUMMARY

Fedoriak I.V. Interaction of Banking and Non-Banking Institutions in the Payment Infrastructure of Ukraine. Manuscript.

Qualification work for the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 072 «Finance, banking and insurance». Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Chernivtsi. 2026. 57 c.

The study examines the theoretical, analytical, and practical aspects of the interaction between banking and non-banking institutions within the payment infrastructure of Ukraine. The first chapter reveals the economic essence of the payment infrastructure, summarizes scientific approaches to its interpretation, and defines its structure, components, and functions within the financial system. The second chapter provides a comprehensive analysis of the functioning of the payment market of Ukraine in 2023–2025, including the dynamics of quantitative indicators of payment infrastructure participants. The third chapter identifies key problems in the functioning of the payment infrastructure and the interaction of its participants, and substantiates directions for improving the payment market of Ukraine.

Keywords: payment infrastructure, payment systems, payment services, banks, non-bank financial institutions, fintech, credit transfer, direct debit, payment cards, cashless payments, digitalization.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання чужих ідей, результатів і текстів наукових досліджень мають посилання на відповідне джерело.

_____ І. В. Федоряк